

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему: **«СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО
ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої
освіти,
Т1-М23 групи
спеціальності: 242 Туризм
за ОПП «Туризмознавство»
денної форми навчання
Володимир НАТОЛОЧЕНИЙ

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент кафедри
туризму та готельно-ресторанної справи
Богдана ОПРЯ

Рецензент:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Володимир ЛИСАК

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ.....	7
1.1. Виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі: історичний аспект.....	7
1.2. Традиції та культура Балі як основа туристичної привабливості.....	16
1.3. Вплив світових тенденцій на формування туристичного бренду острова.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА БАЛІ.....	37
2.1. Ключові сегменти туристичного ринку Балі: види туризму та цільова аудиторія.....	37
2.2. Інфраструктура туризму: стан готельного бізнесу, транспорту та сервісів.....	45
2.3. Соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення та економіку.....	54
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА БАЛІ.....	61
3.1. Екологічні та соціальні проблеми, пов'язані з розвитком туризму.....	61
3.2. Перспективи сталого розвитку туризму: роль місцевих громад та уряду.....	70
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Острів Балі є одним з найбільш популярних туристичних напрямків у світі, притягуючи мільйони мандрівників з різних куточків планети завдяки своєму унікальному поєднанню природних ресурсів, культурної спадщини та сучасних туристичних послуг. Однак, попри успіхи, острів стикається з новими викликами, пов'язаними із екологічними, соціальними та економічними аспектами розвитку туризму. Це вимагає постійного аналізу та вдосконалення існуючих моделей розвитку туристичної галузі, а також пошуку шляхів до сталого розвитку.

Важливим аспектом є необхідність підтримки збалансованого розвитку туризму, який не шкодить природному середовищу та місцевій культурі. Туризм на Балі не тільки сприяє економічному зростанню, але й має соціокультурний вплив, змінюючи традиції місцевих жителів та їх стиль життя. Тому вивчення туристичних тенденцій, популярних напрямків та особливостей інфраструктури є важливим для ефективного планування та сталого розвитку галузі. Також актуальним є вивчення впливу туризму на місцеву економіку, зокрема на підприємництво, ринок праці та розвиток інфраструктури, що сприяє поліпшенню якості життя місцевого населення.

Таким чином, розуміння поточного стану туристичної галузі на Балі та її викликів є надзвичайно важливим для подальшого розвитку та оптимізації туризму, що має забезпечити економічне процвітання острова, зберігаючи при цьому його унікальні культурні та природні ресурси. Це підкреслює актуальність теми, оскільки дає можливість на основі детального аналізу сформулювати рекомендації для покращення туристичного досвіду і сталого розвитку на острові Балі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана у контексті тематики, яку розробляє кафедра туризму та готельно-ресторанної справи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Мета роботи – дослідити стан та особливості розвитку світового туризму на острові Балі.

Для досягнення мети потрібно розв’язати такі **завдання**:

- простежити виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі в історичному контексті;
- з’ясувати роль традицій та культури острова Балі у формуванні туристичної привабливості регіону;
- виявити вплив світових тенденцій на формування туристичного бренду острова;
- охарактеризувати ключові сегменти туристичного ринку Балі, види туризму та цільову аудиторію споживачів послуг;
- змалювати інфраструктуру туризму, стан готельного бізнесу, транспорту та сервісів;
- визначити соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення та економіку;
- охарактеризувати екологічні та соціальні проблеми, пов’язані з розвитком туризму;
- змалювати перспективи сталого розвитку туризму, роль місцевих громад та уряду.

Об’єктом дослідження є тенденції та перспективи розвитку сучасної індустрії туризму.

Предметом дослідження туризму на острові Балі як економічне соціальне та культурне явище.

Методи та методологія дослідження. Методологічною основою роботи є загальні принципи науковості, системності, багатофакторності та об’єктивності. У процесі збору інформації та написання роботи були застосовані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, метод аналізу використовувався для виокремлення ключових аспектів, пов’язаних із станом та особливостями розвитку туризму на острові Балі. Метод синтезу дозволив інтегрувати різномірні дані у цілісну систему

відповідно до поставленої мети та завдань. Описовий метод забезпечив послідовне викладення матеріалу у логічній структурі, тоді як порівняльний метод сприяв зіставленню туристичних тенденцій Балі з іншими популярними світовими напрямками. Крім того, хронологічний метод був задіяний для характеристики розвитку туристичної інфраструктури на Балі у різні періоди.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у комплексному аналізі стану та перспектив розвитку туризму на острові Балі. У роботі розкрито сучасний стан ключових сегментів туристичного ринку острова, вплив туристичної інфраструктури на місцеву економіку та соціальну структуру, а також визначено основні виклики, пов'язані з розвитком туризму. Особливу увагу приділено перспективам сталого розвитку туризму, зокрема ролі місцевих громад та уряду у цьому процесі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у розробці стратегій розвитку туризму на острові Балі з акцентом на сталий розвиток. Висновки та рекомендації можуть знайти застосування у туристичному менеджменті, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін, пов'язаних із туризмом, готельно-ресторанною справою та економікою туризму. Крім того, матеріали дослідження можуть стати основою для подальших наукових публікацій, курсових і дипломних робіт, присвячених аналізу світових туристичних тенденцій.

Апробація результатів дослідження здійсненна шляхом їх обговорення та попереднього захисту на кафедрі туризму та готельно-ресторанної справи, а також у результаті виголошення окремих положень на науковій онлайн-конференції «Суспільно-економічні виклики сучасності», яка відбулася 14-15 вересня 2024 року у Києві.

Публікації. Окремі тези та напрацювання дипломної роботи були викладені у статті «Острів Балі – історія успіху», поданій до друку за матеріалами зазначеної конференції.

Структура роботи визначена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 85 сторінках. Загальний обсяг роботи – 97 сторінок. Список використаних джерел налічує 62 найменування.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ОСТРОВІ БАЛІ

1.1. Виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі: історичний аспект.

Балі – це острів у складі Республіки Індонезія, розташований між островами Ява на заході та Ломбок на сході. Він належить до провінції Балі, адміністративним центром якої є місто Денпасар, найбільший мегаполіс на острові. Острів омивається Індійським океаном на півдні та Балійським морем на півночі.

Площа острова становить приблизно 5780 км², що робить його одним із середніх за розміром серед індонезійських островів. Станом на 2024 рік, населення Балі перевищує 4,3 мільйона осіб. Більшість мешканців – балінезійці, які зберігають традиційний спосіб життя та глибоко вкорінені релігійні традиції.

Балі відомий своєю унікальною культурою, заснованою на балінезійському індуїзмі, який поєднує елементи класичного індуїзму, буддизму та місцевих анімістичних вірувань. Місцеві традиції, такі як святкування Галунган і Ньєпі, приваблюють туристів своєю автентичністю. Також острів славиться мистецтвом: танцями (легонг, кечак), музикою (гамелан), ремеслами та багатогою архітектурою храмів [27].

Балі є світовим центром туризму, і щороку його відвідують понад 6 мільйонів туристів з усього світу. Серед основних ринків – Австралія, Китай, Індія, країни Європи та США. Туристів приваблюють піщані пляжі, мальовничі рисові тераси, вулканічні ландшафти, храмові комплекси та можливості для занять серфінгом і дайвінгом.

Інфраструктура Балі добре розвинена: на острові діє міжнародний аеропорт Нгурах-Рай, готельні комплекси світового рівня, ресторани, спа-центри, туристичні агентства та прокатні сервіси. Найпопулярнішими туристичними районами є Кута, Семіньак, Убуд, Нуса-Дуа та Санур.

Туризм є основним джерелом доходу Балі, забезпечуючи до 80% регіонального ВВП. Окрім туризму, значний внесок в економіку дають сільське господарство, зокрема вирощування рису, та виробництво традиційних ремісничих виробів, які також реалізуються через туристичний ринок.

Балі відомий своїми природними багатствами, включаючи вулкан Агунг, національний парк Західного Балі та коралові рифи вздовж узбережжя. Ця різноманітність робить острів не лише місцем відпочинку, але й важливим об'єктом для екологічного туризму.

Острів Балі почав приваблювати перших іноземних мандрівників ще у колоніальний період, коли входив до складу Нідерландської Ост-Індії. У XIX столітті голландські колоністи, торговці та адміністративні службовці почали досліджувати території архіпелагу, зокрема й Балі. Їх вражала природна краса острова, мальовничі ландшафти, пишні тропічні ліси, а також самобутня культура місцевого населення, що значно відрізнялася від сусідніх островів [18].

Балінезійська культура з її унікальною релігійною системою, традиційною архітектурою та храмовими комплексами стала предметом захоплення як для колонізаторів, так і для іноземних мандрівників. Уже в той час на Балі почали прибувати не лише торговці, а й науковці, етнографи та художники, які прагнули дослідити місцеві традиції та природу.

Колоніальний уряд, усвідомлюючи потенціал острова як туристичного напрямку, почав сприяти популяризації Балі серед європейської еліти. У першій половині XX століття було збудовано перші гостьові будинки для прийому туристів, а згодом – невеликі готелі для заможних мандрівників. Також організовувалися культурні подорожі та експедиції для знайомства з мистецтвом і ремеслами острова.

Цей період став початком формування образу Балі як «острова богів» – екзотичного, сповненого гармонії та духовності місця, де кожен турист міг віднайти умиротворення й натхнення. І хоча туризм тоді був ще

маломасштабним, він започаткував перші кроки у створенні індустрії, яка згодом стала ключовою для економіки острова.

Ранній інтерес до Балі формувався завдяки його унікальній культурі, яка поєднувала давні традиції, мистецтво і релігію в гармонійну систему, що вражала як дослідників, так і туристів. Відмінною рисою балінезійської культури стала її глибока прив'язаність до духовності, яка знаходить відображення у щоденних ритуалах, святкуваннях і побуті.

Традиційна архітектура Балі вирізняється витонченістю форм і символізмом. Храми, які прикрашають острів, побудовані з вулканічного каменю та дерева, є не лише місцем релігійних обрядів, але й культурними пам'ятками. Найвідоміші серед них – Пура Бесаких, відомий як «материнський храм» Балі, та храм Танах Лот, розташований на скелі посеред океану [30, с. 32].

Балінезійські танці, як-от легонг і кечак, стали справжніми візитівками острова. Вони вражали глядачів складними хореографічними рухами, яскравими костюмами та ритуальним змістом. Танці часто супроводжувалися традиційною музикою, виконаною на інструменті гамелан, що створює унікальний і впізнаваний звук.

Ремісничє мистецтво, зокрема різьблення по дереву, створення масок, ткацтво і виготовлення ювелірних прикрас, також привертало увагу. У кожному виробі відображалися як місцеві релігійні уявлення, так і висока майстерність ремісників.

Ці аспекти культури Балі, сповнені колориту та автентичності, стали магнітом для мандрівників, що прагнули відчувати екзотичну атмосферу. Ранні туристи поверталися додому з розповідями про острів, що сприяло його популяризації у світі як унікального культурного напрямку.

На початку XX століття Балі привернув увагу європейських митців, які захоплювалися екзотичними культурами. Відомі письменники, художники та фотографи вирушали на острів, щоб дослідити його унікальну культуру,

природу та побут. Вони створювали романтичний образ Балі як «острова богів» – місця, де духовність і природа перебувають у досконалій гармонії.

Одним із найвідоміших представників цього періоду був німецький художник Вальтер Шпіс, який оселився на Балі у 1920-х роках. Його твори, які зображали мальовничі ландшафти та місцеве життя, стали однією з головних причин зростання інтересу до острова серед європейської еліти. Шпіс також активно сприяв розвитку місцевого мистецтва, допомагаючи балінезійським художникам популяризувати свої роботи за межами Індонезії [35, с. 465].

Письменники, такі як Мігель Коваррубіас, також відіграли значну роль у формуванні позитивного іміджу Балі. Його книга «Island of Bali», опублікована у 1937 році, стала класикою та містила детальні описи культури, традицій і щоденного життя балінезійців. Вона привернула увагу багатьох мандрівників, які прагнули побачити описане на власні очі.

Фотографи також відіграли важливу роль у популяризації острова. Їхні знімки традиційних танців, храмових церемоній, мальовничих пейзажів та портретів місцевих жителів поширювалися в європейських журналах і книгах, створюючи образ Балі як райського куточка.

Завдяки діяльності митців острів набув слави культурного та духовного центру, де кожен турист міг знайти натхнення. Цей романтизований образ Балі залишився актуальним і донині, ставши однією з основних складових його туристичної привабливості.

Після завершення Другої світової війни та проголошення незалежності Індонезії у 1945 році, Балі почав поступово відновлюватися від наслідків військових дій та колоніального періоду. Туристична індустрія в цей час перебувала на початковій стадії розвитку, однак інтерес до острова з боку іноземців, особливо представників культурної еліти, почав зростати [42].

У другій половині 1940-х – 1950-х років туристична інфраструктура на Балі залишалася обмеженою. В основному мандрівників приваблювали традиційна культура, природна краса острова та його автентичний спосіб

життя. На той час туристами здебільшого були художники, письменники, етнографи та дослідники, які прагнули вивчати та описувати унікальні традиції балінезійців.

Незважаючи на складну політичну ситуацію та економічні виклики, у цей період на острові почали з'являтися перші невеликі гостьові будинки для прийому іноземців. Їхній комфорт був доволі скромним, однак вони давали можливість мандрівникам затриматися на острові для глибшого знайомства з його культурою та природою.

Особливу роль у популяризації Балі відіграли художники та митці, які, побувавши на острові, поширювали інформацію про нього у своїх країнах. Ці розповіді сприяли створенню образу Балі як місця гармонії, духовності та творчого натхнення, що вабило нових мандрівників навіть попри обмеженість транспортних і сервісних можливостей.

Цей період став важливим етапом для закладення основ туристичної індустрії острова, яка поступово почала формуватися завдяки зростанню міжнародного інтересу до його унікальної культури та природних багатств.

1960-ті роки стали переломним періодом у розвитку туризму на Балі, адже відкриття міжнародного аеропорту «Нгурах-Рай» у 1969 році значно підвищило доступність острова для іноземних туристів. Розташований неподалік столиці острова, Денпасара, аеропорт став важливим транспортним вузлом, який з'єднав Балі з основними містами Азії, Європи та Австралії.

Завдяки прямим авіарейсам зростання кількості туристів на острові було стрімким. Раніше Балі був популярним серед обмеженого кола мандрівників – переважно представників еліти та дослідників. Після відкриття аеропорту острів став місцем відпочинку для ширшого кола туристів, зокрема для сімей, молоді та організованих туристичних груп [45, с. 38].

Розвиток авіасполучення сприяв активному будівництву нових готелів, ресторанів і курортів, орієнтованих на масовий туризм. Основні туристичні

зони почали формуватися в районах Кута, Санур та Нуса-Дуа, які мали зручний доступ до аеропорту. Особливу увагу приділяли пляжному туризму, що відповідав світовим трендам того часу.

Відкриття аеропорту також стимулювало економічний розвиток регіону, створення робочих місць і покращення інфраструктури. Разом із тим, новий етап у розвитку туризму поставив перед Балі виклики, пов'язані із збереженням культурної спадщини та гармонією між традиційним способом життя та сучасними потребами індустрії.

Таким чином, у 1960-ті роки Балі зробив важливий крок у напрямку трансформації з культурної перлини для вузького кола туристів у міжнародну туристичну дестинацію, яка приваблює мільйони гостей з усього світу.

У 1970-х роках на Балі розпочався бурхливий розвиток туристичної інфраструктури, який став результатом значного зростання міжнародного туристичного потоку. Після відкриття міжнародного аеропорту «Нгурах-Рай» та збільшення кількості авіарейсів, острів став дедалі доступнішим для мандрівників з різних куточків світу. В цей час почалося активне будівництво курортів та готелів, що мало суттєвий вплив на розвиток туризму [59].

Готельна індустрія почала швидко розширюватися, при цьому особливу увагу приділяли курортам, орієнтованим на західних туристів, зокрема з Австралії, Європи та США. У цей період були побудовані перші великі готелі в районах Кута, Санур та Нуса-Дуа, які стали популярними серед мандрівників завдяки своїм комфортним умовам, доступності та близькості до пляжів.

Також значно зросла кількість туристичних агентств та операцій, що сприяло організації пакетних турів. У цей час стали популярними різноманітні туристичні послуги, включаючи екскурсії по острову, культурні програми, відпочинок на пляжі, а також активний туризм, наприклад, дайвінг і серфінг. Острів почав поступово перетворюватися на місце для відпочинку

середнього класу з різними варіантами проживання, що підвищувало його привабливість серед широкої аудиторії туристів.

Зростання популярності Балі серед туристів із західних країн стимулювало створення нових комунікаційних та транспортних зв'язків, покращення дорожньої інфраструктури та розвиток сфери обслуговування. Зокрема, значна кількість місцевих жителів знайшла роботу в готельному бізнесі, рестораціях та інших туристичних підприємствах. Водночас, це сприяло збільшенню економічних надходжень на острові та поліпшенню життєвих стандартів місцевого населення.

Отож, 1970-ті роки стали періодом інтенсивного розвитку туристичної індустрії на Балі, який значно збільшив туристичний потік з основних ринків – Австралії, Європи та США, сприяючи становленню острова як популярної міжнародної туристичної дестинації.

У 1980-х роках уряд Індонезії ухвалив важливе рішення, проголосивши Балі «зоною туристичного розвитку». Це рішення стало ключовим моментом для подальшого зростання туризму на острові, адже забезпечило державну підтримку та сприяло розвитку інфраструктури, спрямованої на задоволення потреб зростаючого потоку туристів. Проголошення Балі такою зоною дозволило привернути інвестиції в туристичну галузь, що стало основою для її інтенсивного розвитку у наступні десятиліття [62, с. 29].

Державна підтримка включала фінансування проектів із розвитку інфраструктури, таких як будівництво нових готелів, курортів, доріг, а також покращення зв'язків між Балі та іншими частинами Індонезії, що дозволило зробити острів ще більш доступним для туристів. Паралельно з цим уряд активно сприяв розвитку туристичних послуг, таких як екскурсії, транспорт та культурні заходи, які дозволяли відвідувачам краще пізнати традиційну культуру та природу острова.

Проголошення Балі зоною туристичного розвитку також стало сигналом для іноземних інвесторів, що створювало сприятливі умови для міжнародних готельних мереж та інших великих туристичних компаній, які

почали активно вкладати кошти в створення нових курортів та готельних комплексів. Це дозволило значно підвищити стандарти обслуговування та зробило Балі більш привабливим для туристів середнього та високого класу.

Окрім економічних аспектів, уряд Індонезії також почав більше уваги приділяти збереженню культурної спадщини острова, що стало важливим елементом туристичного бренду Балі. З цією метою були реалізовані програми з охорони місцевих традицій, ремесел та природних ресурсів, що допомогло збалансувати розвиток туризму із збереженням культурної і природної автентичності.

Відповідно, проголошення Балі зоною туристичного розвитку у 1980-х роках забезпечило стабільний і послідовний розвиток туристичної індустрії, заклавши основи для подальшого росту Балі як одного з найбільш популярних туристичних напрямків у світі [54].

Розвиток масового туризму на Балі з кінця XX століття значно змінив традиційний уклад життя місцевих громад, принісши з собою як економічні вигоди, так і соціокультурні виклики. Від початку 1990-х років, завдяки зростанню туристичного потоку з усього світу, Балі став одним з найпопулярніших напрямків для масового відпочинку. Це призвело до активного будівництва нових туристичних об'єктів, розширення інфраструктури та збільшення числа робочих місць у галузі туризму, що, в свою чергу, суттєво вплинуло на економіку острова.

З економічної точки зору, туризм став основним джерелом доходів для багатьох родин та підприємців. Місцеві жителі почали активно працювати в готелях, ресторанах, агентствах, а також надавати різноманітні послуги для туристів. Це дозволило значно підвищити рівень життя у деяких регіонах Балі та створити нові можливості для розвитку малого та середнього бізнесу. Туризм сприяв зростанню інвестицій, розвитку інфраструктури, зокрема доріг, аеропортів та зв'язку.

Проте масовий туризм також призвів до численних соціокультурних викликів. Традиційний спосіб життя місцевих громад зазнав змін, адже

інтенсивний потік туристів спричинив змішування культур і вплив зовнішніх стандартів на місцеві традиції. Наприклад, на деяких курортах спостерігається зростання попиту на західну їжу, моду та розваги, що призвело до змін у споживчих звичках і культурних практиках місцевих жителів. У той же час, високий попит на традиційні ремесла та мистецтво створив нові можливості для збереження культури через продаж товарів та сувенірів туристам.

Однак, такі зміни мають і негативні наслідки, зокрема для культурної ідентичності та соціальної структури громад. У деяких районах Балі відбувся процес урбанізації, коли сільські території перетворилися на туристичні зони з багатоквартирними будинками та розважальними комплексами. Це може призвести до ерозії традиційного способу життя, зміни сімейних структур і навіть проблем з охороною навколишнього середовища через переповненість туристичних зон.

З одного боку, масовий туризм приносить економічну вигоду, зокрема у вигляді високих доходів від туристичних потоків, а з іншого – ставить питання про стійкість розвитку та збереження культурної ідентичності Балі. Важливо знайти баланс між розвитком індустрії та охороною традиційних цінностей, що є одним з найбільших викликів для острова в умовах сучасного туризму [55, с. 605].

Таким чином, виникнення та розвиток туристичної індустрії на Балі є складним і багатоетапним процесом, що тривав від колоніальних часів до сьогодення. Острів почав привертати увагу іноземців ще в період, коли він входив до складу Нідерландської Ост-Індії. Тоді Балі ставав місцем для культурних досліджень, і іноземці, які приїжджали сюди, здебільшого цікавилися його унікальною культурою, архітектурою, ремеслами та звичаями. Однак лише в ХХ столітті Балі набув статусу справжнього туристичного напрямку, коли про острів почали писати європейські художники, письменники й фотографи, створюючи романтичний і майже міфічний образ «острова богів».

Цей образ, в свою чергу, допоміг привабити нових туристів. З часом острів став символом екзотичного раю для багатьох мандрівників, що посприяло початку розвитку туристичної інфраструктури. Після Другої світової війни Балі став популярним серед культурної еліти, і з кожним роком кількість тих, хто приїжджав на острів, зростала. Важливим кроком до відкриття Балі для масового туризму стало відкриття міжнародного аеропорту «Нгурах-Рай» в 1960-ті роки. Це дало змогу туристам з усього світу швидше і зручніше потрапляти на острів, і з того часу Балі став доступнішим для міжнародного туризму.

Протягом 1970-х років почалося активне будівництво курортів і готелів, що, в свою чергу, сприяло зростанню потоку туристів із таких країн, як Австралія, США та країни Європи. Балі став місцем не лише для тих, хто шукав відпочинок, а й для людей, які прагнули зануритися у культуру та традиції цього дивовижного острова. Підтримка з боку уряду Індонезії, яка проголосила Балі «зоною туристичного розвитку» в 1980-х роках, допомогла швидко розвинути необхідну інфраструктуру і забезпечила сталий розвиток індустрії.

Водночас розвиток туризму призвів до певних соціокультурних змін. Масовий туризм, який почав розвиватися з кінця XX століття, значно змінив традиційний уклад життя місцевих громад. З одного боку, це принесло економічні вигоди, нові робочі місця, покращення інфраструктури, але з іншого – почали з'являтися соціокультурні виклики, пов'язані з поширенням іноземної культури та змінами в звичаях місцевих жителів.

Усі ці фактори взаємопов'язані і пояснюють, чому Балі став таким важливим туристичним напрямком. З одного боку, острів зберіг свою унікальність і привабливість завдяки культурному спадку та природним красотам, з іншого – розвиток туризму поставив перед ним нові виклики, з якими йому доведеться справлятися у майбутньому.

1.2. Традиції та культура Балі як основа туристичної привабливості.

Традиційна балінезійська культура є одним з основних чинників, що привертає туристів на острів Балі. Ця культура, глибоко вкорінена в релігійних віруваннях та щоденних звичаях, має унікальний характер і важко порівнянна з культурами інших регіонів світу. На Балі немає жодної сфери життя, яка б не була пронизана елементами традиційних обрядів, що відображаються у всіх аспектах повсякденного життя місцевих жителів: від релігійних ритуалів до поважного ставлення до природи.

Острів є домівкою для численних свят і церемоній, зокрема обрядів, пов'язаних із вшануванням духів предків і богів. Кожна балінезійська родина має свої традиційні святині та вівтарі, де проводяться жертвопринесення, молитви та церемонії, що підтримують зв'язок з духовним світом. Ці релігійні практики стають частиною туристичного досвіду, надаючи мандрівникам можливість спостерігати за старовинними обрядами, де кожен жест і дія мають своє глибоке значення.

Окрему увагу заслуговують балінезійські танці та музика, які є невід'ємною частиною культурного ландшафту острова. Відомі танці, як-от «баронг», «легонг» та «кечак», не лише є видовищними, але й відображають історію, міфи та релігійні уявлення балінезійців. Музика, виконувана на традиційних інструментах, таких як гамелан, також грає важливу роль у збереженні культурної спадщини і є привабливою для туристів, які шукають автентичний досвід. Ці мистецтва створюють неповторну атмосферу на Балі, яка залучає тих, хто хоче познайомитися з іншою, екзотичною культурою [52, с. 63].

Таким чином, традиційна культура Балі залишається основною привабливістю для туристів, пропонуючи не лише видовищні пам'ятки, але й глибоке занурення у світ місцевих традицій, що сприяє розвитку культурного туризму на острові.

Релігія та духовність займають центральне місце в житті балінезійців, і це має великий вплив на культуру острова, що також відображається в туристичному досвіді. Основною релігією на Балі є індуїзм, який адаптований до місцевих традицій і віросповідань, створюючи унікальний сплав індуїзму та традиційних балінезійських переконань. На відміну від основного індуїзму на материковій частині Індії, балінезійський індуїзм включає в себе численні місцеві божества, духів і ритуали, що відображаються в щоденному житті кожного балінезійця.

Релігійні обряди та практики глибоко інтегровані у повсякденне життя, що створює унікальну атмосферу для мандрівників. Наприклад, кожна балінезійська родина регулярно проводить релігійні обряди, які включають молитви, жертвопринесення та очищення, щоб задобрити духів і отримати їх благословення. Кожен храм або святилище, яких на острові чимало, є важливим елементом культурного ландшафту та духовної практики. Туристи, що відвідують Балі, мають можливість брати участь у цих обрядах або спостерігати за ними, що надає їм змогу зануритися в глибини місцевої релігійної культури.

Духовність на Балі не обмежується лише храмовими ритуалами. Вона також пронизує всі аспекти життя, включаючи ставлення до природи. Віряни вважають, що природа – це не просто оточення, а священний простір, у якому перебувають духи предків і боги. Ці переконання активно підтримують збереження природних ресурсів, таких як ріки, гори та ліси, що мають особливе духовне значення. Така взаємодія між релігією та природою створює неповторну атмосферу, в якій туристи можуть не лише насолоджуватися красою природи, але й відчутти духовний зв'язок із землею.

Туристи, які приїжджають на Балі, часто відзначають, що релігія та духовність є важливими складовими їхнього досвіду. Спостереження за храмовими церемоніями, участь у святкуваннях або навіть просто спілкування з місцевими жителями дає глибоке розуміння значення релігії у житті балінезійців. Це взаємне проникнення духовності в повсякденність і

туризм надає можливість туристам не тільки відпочити, але й відчувати глибину місцевої культури, що робить Балі привабливим місцем для тих, хто шукає не лише фізичний, але й духовний відпочинок [51, с. 183].

Балінезійська архітектура є невід'ємною частиною культурної спадщини острова і однією з основних причин, чому Балі приваблює туристів з усього світу. Особливо виділяються храми та палаці, які не лише є архітектурними шедеврами, але й мають глибоке релігійне та культурне значення. Вони не лише служать місцями поклоніння, але й є символами балінезійської духовності та мистецтва.

Храми на Балі побудовані відповідно до стародавніх принципів архітектури, які включають деталі, що відображають взаємодію між людиною та природою, а також між живими і духами. Кожен храм на Балі має свою особливу архітектурну структуру, що включає декілька подвір'їв, численні статуї богів і божеств, а також прикрашені ворота та входи. Наприклад, відомий храм Улувату, розташований на скелястому березі, є прикладом того, як архітектура органічно вписується в природне середовище. Архітектурні елементи, як і місце розташування, мають глибокий символічний зміст, і це є одним з аспектів, який приваблює туристів, які цікавляться не лише історією, але й філософією та релігією Балі.

Не менш важливими є палаці, які представляють собою зразки балінезійського житлового мистецтва. Палаці, як, наприклад, Палац в Убуді, являють собою витвори архітектурного мистецтва, в яких поєднуються елементи традиційної балінезійської архітектури з впливами індонезійської, китайської та індійської культури. Ці палаці не лише були місцем проживання правителів, але й центрами мистецької та культурної діяльності.

Однією з основних рис балінезійської архітектури є використання природних матеріалів – каменю, дерева, бамбуку та інших місцевих ресурсів. Це дозволяє спорудам органічно вписуватися в навколишнє середовище і створює унікальний ефект єдності з природою. Архітектурний стиль на Балі має також яскраво виражену декоративність: будівлі часто прикрашаються

різноманітними скульптурними елементами, барельєфами, а також складними різьбленими візерунками, що додають їм особливого шарму та привабливості.

Архітектурні пам'ятки Балі є невід'ємною частиною туристичної інфраструктури острова. Для багатьох туристів саме відвідування храмів, палаців і стародавніх культурних об'єктів є однією з головних причин приїзду на острів. Враховуючи зростаючий інтерес до архітектурного туризму, ці пам'ятки відіграють важливу роль у розвитку індустрії туризму на Балі, сприяючи не лише економічному зростанню, а й збереженню культурної спадщини острова [44, с. 105].

Традиційні ремесла Балі є однією з найважливіших складових не лише економіки, але й культурної ідентичності острова. Ці ремесла мають глибоке коріння в балінезійській історії та духовності, відображаючи багатий культурний спадок і величезне значення ручної праці для місцевих громад. Для туристів ремесла на Балі не лише є цікавою частиною культурного досвіду, але й важливим елементом, який дозволяє познайомитися з місцевими традиціями та майстерністю.

Одним із найбільш відомих і цінованих ремесел є різьблення по дереву. Виготовлення дерев'яних виробів на Балі є стародавнім мистецтвом, яке практикується вже сотні років. Майстри створюють складні скульптури, вироби побутового призначення та релігійні атрибути. Наприклад, традиційні дерев'яні статуї богів та духів, що використовуються в релігійних обрядах, є не тільки важливою частиною духовного життя острова, але й популярними сувенірами серед туристів. У багатьох майстернях та на ринках можна побачити, як місцеві майстри працюють над різьбленими фігурами, демонструючи свою майстерність та увагу до деталей.

Текстильне виробництво є ще однією важливою галуззю на Балі, яка займає значну роль в культурному та економічному житті острова. Виробництво традиційного текстилю, зокрема батик і ікат, є значною частиною місцевої економіки. Батик на Балі, як і в інших частинах Індонезії,

використовується не лише для виготовлення одягу, але й для створення художніх тканин, які мають важливе культурне значення. Візерунки, які наносить майстер на тканину, часто мають символічне значення і можуть відображати історичні події або природні явища. Ікат, у свою чергу, – це техніка ткацтва, де окремі нитки тканини обв’язуються перед ткацтвом, що дозволяє створювати унікальні кольорові візерунки, які є символами багатства культури острова.

Виготовлення прикрас на Балі також є традиційним ремеслом, яке має глибоке значення для місцевих жителів. Балінезійці виробляють різноманітні прикраси, зокрема браслети, намиста, сережки та інші вироби із золота, срібла та інших металів. Ці прикраси часто є частинами релігійних церемоній, надаючи їм особливе символічне значення. Крім того, прикраси часто служать для оздоблення храмів і святкових предметів. Виготовлення ювелірних виробів на Балі є не лише традицією, а й важливим економічним сектором, що забезпечує робочі місця для місцевих майстрів.

Традиційні ремесла Балі не лише є невід’ємною частиною культурної спадщини острова, але й грають важливу роль в економіці, забезпечуючи туристів унікальними сувенірами, що часто є символами їхнього досвіду на острові. З розвитком туризму ремесла Балі стали важливою частиною туристичної індустрії, адже вони дозволяють туристам не тільки придбати унікальні вироби, але й доторкнутися до місцевої культури та традицій, а також підтримати місцеві громади, що займаються цими ремеслами [41].

Балі – це справжній центр традиційного мистецтва, зокрема у музиці та танцях, які є важливою частиною культурної спадщини острова. Музика та танці на Балі мають глибоке духовне і культурне значення, адже вони не тільки є формою розваги, але й виражають релігійні вірування, соціальні ролі та історію острова. Це мистецтво відіграє важливу роль у туристичному досвіді, залучаючи відвідувачів і сприяючи збереженню традицій у сучасному світі.

Одним із найбільш відомих танців є танець баронг. Це ритуальний танець, який розповідає історію боротьби між добрими і злими силами в балінезійському епосі. Танець баронг часто виконується на релігійних святах і церемоніях, де танцюристи одягають яскраві костюми та маски, що символізують божеств та міфічних істот. Баронг є не тільки мистецьким вираженням, але й важливим елементом балінезійської духовної практики, що дозволяє зберегти і передати традиції новим поколінням. Для туристів цей танець є важливим аспектом місцевої культури, який вони можуть побачити під час перебування на острові, отримавши незабутні враження від потужної енергетики виступу.

Іншим популярним танцем є легонг – класичний танець, що зазвичай виконують жінки у складі ансамблю, з супроводом традиційної музики на гамелані (балінезійському оркестрі). Легонг часто має сюжетний характер, де танцюристи відображають різні емоції і людські стосунки, передаючи глибокий зміст через витончені рухи і жести. Цей танець є частиною туристичних шоу, які проводяться в культурних центрах та на святах, що дає змогу туристам доторкнутися до традиційної балінезійської музики та танцю [17].

Танець кесак є ще одним унікальним видовищем, яке привертає велику кількість туристів. Це танець без інструментального супроводу, де група танцюристів за допомогою голосу та звуків створює музичну атмосферу. Танець зазвичай відтворює сцени з індуїстського епосу «Рамаяна», де танцюристи, сидячи в колі, виконують рухи, що символізують бойові сцени та боротьбу між силами добра і зла. Така форма театрального мистецтва, поєднана з релігійними мотивами, є не тільки видовищем для туристів, але й важливим ритуалом для місцевих жителів.

Ці танці, разом з іншими місцевими музичними та театральними традиціями, грають велику роль у підтримці культурної спадщини Балі. Вони сприяють збереженню унікальних звичаїв та мистецтв, одночасно приваблюючи туристів і забезпечуючи розвиток культурного туризму. Для

багатьох мандрівників участь у таких виставах або навіть можливість навчитися танцювати баронг чи кесак є невід’ємною частиною їхнього візиту на острів, надаючи можливість зануритися в культурний контекст та зрозуміти глибину балінезійських традицій [35, с. 465].

Свята та фестивалі на Балі займають важливе місце в культурному житті острова, і вони є одними з головних чинників, що приваблюють туристів. Ці заходи не лише демонструють багатство балінезійської культури, а й дають можливість глибше зануритися у духовні традиції острова. Одним із найбільш значущих свят є Нуері – День тиші, який відзначається в березні або квітні. Це свято, що святкується в індуїстському календарі, є днем спокою і роздумів, коли все життя на острові завмирає. Не працюють магазини, ресторани, а навіть аеропорти припиняють свою діяльність. Місцеві жителі залишаються вдома, що є частиною релігійного очищення та духовного відновлення. Для туристів це свято є унікальною можливістю побачити, як культура Балі поєднується з духовними практиками, а також це шанс побачити особливу атмосферу тиші та спокою, коли острів буквально «відключається» від світу [18].

Galungan та Kuningan – це ще два важливі свята, пов’язані з індуїстським календарем Балі. Galungan святкується раз на 210 днів і символізує перемогу добра над злом, а також є часом для вшанування предків і божеств. Це свято відзначається в усьому острові святковими прикрасами, приготуванням спеціальних страв і релігійними церемоніями в храмах. Балианці вірять, що в цей час духи предків повертаються на острів, щоб відвідати своїх нащадків, і їх потрібно вшанувати подарунками та молитвами. Це свято супроводжується пишними процесіями, що стають захоплюючими видовищами для туристів, які можуть побачити безліч красивих церемоній та уникнути повсякденних клопотів.

Kuningan відзначається через десять днів після завершення Galungan і є святом, яке підсумовує основні релігійні обряди, коли проводяться заключні церемонії і жертвоприношення. Обидва ці свята дають туристам можливість

не лише спостерігати за незвичайними обрядами, а й брати участь у релігійних церемоніях або бути свідками важливих культурних традицій [32].

Ці святкові дні надають туристам унікальну можливість побачити глибокий духовний і культурний зміст життя балінезійців. Крім того, вони сприяють розвитку туризму, оскільки привертають відвідувачів, які хочуть побачити традиційні святкування в їхньому автентичному вигляді. Такі події також допомагають зберігати місцеві звичаї та обряди, передаючи їх новим поколінням та туристам.

Місцеві громади на Балі відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини та підтримці автентичності туристичних послуг. Це не лише питання збереження традицій, а й частина місцевої економіки, оскільки багато з цих громад безпосередньо залучені до організації свят, фестивалів та релігійних обрядів, які привертають туристів. Завдяки їхньому активному впливу, на острові зберігаються численні культурні практики, що робить відвідування Балі унікальним досвідом для мандрівників.

Місцеві жителі активно беруть участь у підготовці та проведенні таких подій, як Nyepi, Galungan та Kuningan, забезпечуючи їхній автентичний характер. Громади активно долучаються до створення спеціальних ритуальних об'єктів, виготовлення традиційних прикрас, організації церемоній і процесій. Вони не лише демонструють свою культуру туристам, але й залучають їх до участі у цих обрядах, що дозволяє гостям островів вповні зануритися в місцеву атмосферу.

Це співробітництво з місцевими громадами дозволяє забезпечити автентичність туристичних послуг, таких як екскурсії, майстер-класи з ремесел, танців та музики. Місцеві ремісники, артисти та музиканти також надають туристам можливість безпосередньо ознайомитися з техніками виготовлення традиційних виробів, занурюючи їх у культуру та побут Балі. Водночас це сприяє розвитку місцевого бізнесу і є основою для збереження культурної спадщини, оскільки прибутки від туризму спрямовуються на збереження традиційних ремесел, храмів і культурних об'єктів [27].

Активне залучення місцевих громад до організації культурних подій також сприяє формуванню стійких туристичних практик, які враховують інтереси не лише туристів, але й самих мешканців острова. Вони можуть вирішувати, як і в яких формах представляти свою культуру, що дозволяє зберегти її автентичність і уникнути надмірного комерціалізованого спотворення традицій. Залучення громади є важливим фактором для створення сталого та етичного туризму, що приносить користь і туристам, і місцевим жителям.

Природня краса Балі є не тільки його фізичною, але й культурною спадщиною, оскільки місцеві традиції та звичаї тісно пов'язані з природним середовищем і екологічними практиками. Острів славиться своїми мальовничими пейзажами – від зелених рисових терас на центральних рівнинах до вулканічних ландшафтів, гірських озер, тропічних лісів і білих пляжів. Для балінезійців природа є священною, і багато культурних обрядів та свят тісно пов'язані з її охороною та шануванням. Наприклад, ритуали, пов'язані з вирощуванням рису, включають поклоніння духам, які охороняють поля, а також обряди, що сприяють гармонії між людьми та природою.

Екологічні практики на Балі, такі як збереження водних ресурсів через систему субак (традиційне зрошення рисових полів), стали важливими елементами місцевої культури і приваблюють туристів, які зацікавлені в екологічному туризмі. Це також є способом підтримки балансу між розвитком туризму та охороною навколишнього середовища. Туристи мають можливість не лише насолоджуватися природною красою острова, але й долучатися до практик, що допомагають зберегти цю красу для майбутніх поколінь.

Балі є відомим місцем для любителів екологічного туризму, адже на острові активно розвиваються проекти з охорони навколишнього середовища, що поєднують туристичні послуги з екологічною освітою. Завдяки своїм природним ресурсам, острову вдалося стати центром сталого

туризму, де відвідувачі можуть відчуті взаємозв'язок між природою і культурною ідентичністю місцевих громад. Це стало важливим фактором для збереження природної спадщини Балі, одночасно надаючи туристам можливість глибше зрозуміти важливість природних ресурсів у місцевій культурі та побуті [24, с. 15].

Сучасний розвиток туристичної індустрії на Балі зберігає тісний зв'язок з його культурною спадщиною, що робить острів особливо привабливим для туристів, які шукають не лише відпочинок, а й глибше занурення в іншу культурну реальність. Острів, з одного боку, пропонує розкішні курорти, спа-послуги та сучасні зручності, а з іншого – дозволяє мандрівникам пережити автентичний досвід, пов'язаний із місцевими традиціями, релігією та стилем життя. Туристи можуть насолоджуватися не тільки пляжами та природними красотами, але й брати участь у релігійних святкуваннях, спостерігати за виконанням традиційних танців, знайомитись з ремеслами та куштувати традиційні страви.

Завдяки такій гармонії між сучасним і традиційним, Балі став не лише туристичним центром, але й місцем культурного обміну, де поєднуються західні та східні цінності, що дозволяє відвідувачам відчуті себе частиною унікальної балінезійської реальності. Це залучає туристів з усього світу, які прагнуть не тільки відпочити, але й глибше пізнати культуру і спосіб життя корінних жителів, що робить Балі однією з найпопулярніших туристичних напрямків. Сучасні туристичні послуги й інфраструктура на Балі активно розвиваються, але зберігається повага до місцевих традицій та культури, що, безумовно, забезпечує його привабливість для тих, хто шукає не просто відпочинок, а справжнє культурне занурення.

Отож, традиції та культура Балі становлять основу його туристичної привабливості, завдяки якій острів залучає величезну кількість відвідувачів з усього світу. Унікальні культурні практики, релігійні обряди, архітектурні пам'ятки та мистецтво не тільки зберігають багатовікові традиції, але й стають важливими складовими туристичного досвіду. Водночас, глибокий

зв'язок балінезійців із природним середовищем і екологічні практики є важливим аспектом, який сприяє розвитку екотуризму та популярності Балі як місця, де традиції і природа переплітаються.

Збереження культурної спадщини є не менш важливим аспектом, оскільки місцеві громади активно залучені до підтримки автентичності туристичних послуг та організації культурних подій. Поєднання сучасного розвитку туристичної індустрії з культурними традиціями надає Балі особливу привабливість для туристів, які прагнуть не лише відпочинку, а й культурного занурення. Такий баланс між традиціями та сучасними можливостями дозволяє острову зберігати свою унікальність та надає туристам глибше розуміння культурної спадщини цього чудового куточка світу.

1.3. Вплив світових тенденцій на формування туристичного бренду острова.

Глобалізація та розвиток цифрових технологій стали визначальними чинниками, що значно вплинули на популярність Балі як туристичної дестинації, зробивши острів доступним для широкого кола туристів з різних куточків світу. Підвищення доступності інформації через інтернет та розвиток цифрових платформ дозволили змінити спосіб планування подорожей і значно спростили процес організації турів на Балі. Онлайн-ресурси, такі як соціальні мережі, туристичні платформи й блогери, створили потужну інформаційну мережу, що популяризує острів серед мандрівників.

Важливу роль у цьому процесі відіграють платформи для онлайн-бронювання, такі як Booking.com, Airbnb, і TripAdvisor, які не лише забезпечують швидкий доступ до готелів, ресторанів і різноманітних розваг, але й дозволяють туристам отримати точні відгуки від інших мандрівників. Це підвищує рівень довіри та спрощує вибір найкращих варіантів для відпочинку. Окрім цього, зростання популярності таких інструментів як

Google Maps і навігаційні програми значно полегшують орієнтування на місцевості, що збільшує комфорт і привабливість для туристів [11].

Соціальні мережі, зокрема Instagram та YouTube, відіграють особливу роль у популяризації Балі, де користувачі діляться своїми враженнями, публікуючи фотографії та відео з унікальними природними та культурними локаціями острова. Візуальний контент сприяє створенню позитивного образу Балі, як місця, яке варто відвідати, що ще більше стимулює туристичний потік. Відомі туристи, блогери та інфлюенсери активно пропагують острів, демонструючи його природну красу, культуру і можливості для відпочинку, що в свою чергу робить Балі ще більш привабливим для потенційних мандрівників [6].

Завдяки цифровим технологіям Балі став доступним для ширшої аудиторії, зокрема для тих, хто раніше не міг собі дозволити подорожі. З'явилася можливість планувати подорожі онлайн без потреби у зверненні до туристичних агентств, що, в свою чергу, знизило витрати для туристів і дало змогу багатьом знайти найкращі пропозиції для відпочинку. Завдяки глобалізації інформація про Балі тепер може миттєво поширюватися по всьому світу, що стимулює зростання попиту на туристичні послуги острова.

Цей процес не лише зробив острів Балі однією з найбільш популярних туристичних дестинацій у світі, але й відкрив нові можливості для розвитку місцевого бізнесу, від готелів і ресторанів до організації турів та культурних заходів. Водночас, зростаючий туристичний потік став чинником, що змушує розвивати і вдосконалювати інфраструктуру та послуги, сприяючи ще більшій популяризації Балі на міжнародній арені.

Зростаючий інтерес до екологічного туризму у світі, який став однією з головних тенденцій у туристичній індустрії, значно вплинув на розвиток туристичних пропозицій на Балі. Все більше туристів шукають можливості для відпочинку в умовах, які мінімізують вплив на навколишнє середовище. Це сприяло тому, що Балі, з його унікальною природною красою, почав

активно адаптувати свою туристичну пропозицію до вимог еко-свідомих мандрівників.

Одним із результатів цієї тенденції стало зростання популярності еко-готелів та організація розважальних заходів, які зберігають природну спадщину острова. Балі почав пропонувати туристам можливість жити в еко-курортах, де використовуються альтернативні джерела енергії, відновлювальні ресурси, і мінімізується використання пластика. Такі заклади не лише сприяють збереженню екосистеми, але й активно навчають туристів принципам сталого розвитку, організовуючи еко-тури та просвітницькі заходи.

У відповідь на глобальний попит на екологічний туризм, на Балі з'явилися численні природні атракції, які пропонують відвідувачам можливість зануритися в природу без шкоди для навколишнього середовища. Наприклад, екологічно чисті пішохідні маршрути, спостереження за тваринами в їх природному середовищі, а також організація волонтерських програм по збереженню природи острова, стали важливими аспектами розвитку туризму. Острів пропонує туристам не лише відпочинок, але й можливість долучитися до збереження його унікальних природних ресурсів.

Крім того, багато місцевих компаній почали працювати над впровадженням екологічних стандартів у свою діяльність. Зокрема, для еко-свідомих туристів були організовані тури, які включають відвідини екологічно чистих сільськогосподарських угідь, органічних плантацій та занурення в традиційні місцеві практики, що підтримують сталий розвиток. Це дозволяє туристам не тільки насолоджуватись красою природи, а й глибше розуміти важливість охорони навколишнього середовища для збереження культурної та природної спадщини острова [13, с. 203].

Таким чином, Балі активно інтегрує екологічні аспекти в свою туристичну пропозицію, що дозволяє задовольнити потреби нової хвилі туристів, які шукають не лише розваги, але й гармонійний відпочинок, що не завдає шкоди природі. Задоволення таких вимог стало не лише важливим

кроком для забезпечення сталого розвитку туризму на острові, а й значним чинником у формуванні позитивного іміджу Балі на міжнародному рівні.

Зростаючий інтерес до wellness-туризму в світі значно вплинув на розвиток Балі як одного з головних центрів цього напрямку. Wellness-туризм, що фокусується на підтримці фізичного, емоційного та духовного здоров'я, став важливою частиною туристичної індустрії острова. Балі, завдяки своїй природній красі, спокійній атмосфері та глибоким культурним традиціям, перетворився на ідеальне місце для практик здоров'я і відновлення.

Із розвитком wellness-індустрії Балі став домом для численних SPA-курортів, медитаційних центрів та йога-шкіл, які пропонують туристам унікальний досвід поєднання відпочинку з фізичним і духовним оздоровленням. Курорти та готелі на острові часто включають спеціалізовані програми, що включають детоксикаційні процедури, масажі, йогу, медитації, а також здорове харчування, яке сприяє загальному відновленню організму. Туристи, які приїжджають на Балі, мають змогу не лише відпочити, але й піклуватися про своє фізичне та психологічне здоров'я в умовах ідеального природного середовища.

Однією з основних переваг Балі для wellness-туризму є його традиції йоги та медитації, що мають глибоке коріння в балінезійській культурі. Острів приваблює шукачів духовного відновлення, адже завдяки численным медитаційним центрам і йога-ретритам вони можуть поглибити свої практики під керівництвом досвідчених майстрів у атмосфері спокою та гармонії. Балі став одним із популярних місць для проведення йога-фестивалів та міжнародних медитаційних зібрань, що приваблюють людей з усього світу.

Крім того, популярність wellness-туризму також сприяла розвитку здорового харчування на Балі. Туристи мають змогу насолоджуватись місцевими органічними продуктами та стравами, які приготовані за спеціальними дієтичними стандартами. Це дозволяє туристам не лише

відновити фізичну форму, але й зміцнити імунітет, знизити рівень стресу та покращити загальне самопочуття.

Отож, розвиток wellness-індустрії на Балі став важливим фактором у формуванні туристичного бренду острова. Балі успішно поєднує традиційні методи оздоровлення, сучасні wellness-практики та унікальну атмосферу, що робить його ідеальним місцем для тих, хто шукає гармонії, відновлення і самовдосконалення.

Інтерес до культурного туризму, який набув популярності у всьому світі, значно вплинув на зростання туристичної привабливості Балі. Сучасні туристи шукають не лише розваги на пляжі чи екзотичні пейзажі, але й можливість зануритися в історію, традиції та унікальні культурні практики місць, які вони відвідують. Балі, зі своєю багатою культурною спадщиною та незвичайними традиціями, ідеально відповідає цим вимогам і став одним із найбільш привабливих напрямків для культурних мандрівників.

На Балі туристи можуть відвідати численні храми, палаци, історичні пам'ятки та музеї, які відображають тисячолітню історію острова, його релігійні обряди та звичаї. Один із найпопулярніших культурних аспектів, який приваблює туристів, – це традиційні балінезійські танці та музика, що є важливою частиною духовної та соціальної практики острова. Важливу роль відіграють і ремесла, які передаються через покоління, зберігаючи автентичність і забезпечуючи туристів унікальними сувенірами.

Культурний туризм на Балі також активно розвивається завдяки популярності фестивалів і свят, таких як Nyepi, Galungan та Kuningan. Ці святкові заходи, під час яких остров'яни демонструють свої релігійні ритуали, танці та мистецтво, дозволяють туристам поринути в атмосферу місцевої культури, пережити незабутній досвід і дізнатися більше про життєвий уклад балінезійців.

Крім того, зростання інтересу до культурного туризму стимулювало розвиток екскурсійних маршрутів, що дозволяють туристам побачити не лише найвідоміші пам'ятки Балі, але й менш відомі, автентичні місця, де

місцеві громади зберігають традиційний спосіб життя. Відвідування таких місць дозволяє туристам побачити справжній Балі, відчути його дух та краще зрозуміти культурні та соціальні процеси, які визначають життя острова [6].

Таким чином, світова тенденція до культурного туризму вивела Балі на передній план серед популярних напрямків для тих, хто прагне дізнатися більше про культурну спадщину, історію та традиції інших народів. Острів став не лише місцем для відпочинку, але й центром вивчення унікальних культурних явищ, що приваблюють туристів з усього світу.

Популяризація соціальних мереж та вплив інфлюенсерів стала важливим фактором, що значно змінила туристичний ландшафт Балі. В останні роки платформи як Instagram, YouTube, TikTok та інші стали потужними інструментами, через які іноземні туристи діляться своїм досвідом, публікуючи фото та відео з відпустки. Цей контент швидко поширюється серед широкої аудиторії, і саме завдяки цьому Балі став улюбленим місцем для мандрівників, які шукають незабутні враження та екзотичні ландшафти.

Інфлюенсери, особливо ті, хто спеціалізується на подорожах та відпочинку, відіграють ключову роль у формуванні іміджу острова. Вони часто діляться своїми відгуками про готелі, курорти, спа-послуги та місцеві атракції, показуючи Балі як ідеальне місце для розкішного відпочинку. Це сприяє формуванню образу Балі як екзотичного раю, доступного для мандрівників з усіх куточків світу, що прагнуть відпочити в незвичному, але при цьому комфортному і стильному середовищі.

Фотографії та відео, на яких зображені живописні пляжі, старовинні храми, зелені рисові поля та затишні вілли з басейнами, захоплюють увагу потенційних туристів. Балі, завдяки соціальним мережам, отримав репутацію не тільки місця для розслабленого відпочинку, але й сприяє культурному туризму, адже багато інфлюенсерів публікують контент про місцеві традиції, релігійні святкування, фестивалі та ремесла.

Відповідно, соціальні мережі та інфлюенсери стали основними рушіями популяризації Балі, допомагаючи острову утримувати свою позицію серед найпопулярніших туристичних напрямків. Вони активно формують образ Балі як екзотичної, стильної та розкішної туристичної дестинації, що має потенціал залучати нові потоки мандрівників з усього світу [11].

Концепція Балі як «острова богів» має глибоке коріння в місцевій культурі та релігії, і вона активно підтримується міжнародними ЗМІ, що суттєво сприяє зростанню популярності острова серед тих, хто шукає духовного відновлення та внутрішнього спокою. Образ Балі, як місця, де можна віднайти гармонію з природою та духовність, знайшов своє відображення у численних статтях, блогах та документальних фільмах, що висвітлюють унікальні практики йоги, медитації та відновлення здоров'я, доступні на острові.

Завдяки своїй природній красі, численним храмам та духовним центрам, Балі став центром, який притягує мандрівників, котрі шукають не лише відпочинок, а й можливість здійснити подорож до себе, занурившись у глибину духовних практик. Міжнародні ЗМІ, через публікації в популярних виданнях і онлайн-платформах, пропагують острів як ідеальне місце для тих, хто хоче відновити не тільки фізичну, але й душевну рівновагу.

Особливої популярності набула концепція Балі як місця для практик йоги і медитації, що постійно підкреслюється в глобальних медіа. Відомі міжнародні бренди йога-туризму організовують на острові ретритні програми, які приваблюють туристів, що шукають умиротворення і можливість відпочити від метушні повсякденного життя. Балі як «острів богів» виступає своєрідним символом духовного очищення, що робить його особливо привабливим для тих, хто прагне знайти внутрішній баланс у сучасному світі [11].

Отож, концепція Балі як «острова богів» відіграє важливу роль у формуванні бренду острова на міжнародній арені. Вона активно

підтримується медіа та забезпечує острів популярністю серед мандрівників, які шукають не лише фізичний відпочинок, а й духовне збагачення.

Зміна запитів туристів на більш автентичні, індивідуальні та персоналізовані послуги стала важливим фактором, який змусив Балі адаптувати свою туристичну інфраструктуру до нових світових тенденцій. В умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій туристи все більше шукають неповторний досвід, який виходить за рамки традиційного масового туризму. Це включає інтерес до унікальних культурних практик, особистісно орієнтованих маршрутів і можливості зануритися в місцеве середовище, що створює відчуття автентичності та значущості подорожі.

Балі, як популярна туристична дестинація, почав відповідати на ці нові вимоги, пропонуючи різноманітні послуги, що враховують індивідуальні побажання мандрівників. Такі ініціативи, як приватні тури, унікальні місцеві майстер-класи, персоналізовані йога-сесії або медитаційні ретрити, а також можливість жити серед місцевих громад і вивчати їх культуру зсередини, набули популярності серед тих, хто прагне більше, ніж просто відпочинок на пляжі.

Окрім того, на Балі активно розвиваються так звані «екологічно чисті» та «відповідальні» форми туризму, що включають пошук сталих варіантів розміщення та екологічних атракцій. Це відповідає новим запитам туристів, які не лише бажають отримати неповторний досвід, але й робити це з максимальною повагою до навколишнього середовища та місцевих культурних традицій. Зміни в попиті також привели до розвитку так званих «розкішних автентичних» послуг, які поєднують елементи комфортного відпочинку з близьким знайомством з культурною та природною спадщиною острова.

Відповідно, адаптація до змін у попиті туристів на більш персоналізовані й автентичні послуги стала важливим кроком для Балі, що дозволило зберегти свою привабливість як туристичної дестинації, водночас відповідаючи на глобальні тенденції в індустрії туризму.

З підвищенням популярності молодіжного та пригодницького туризму Балі став важливою дестинацією для молодих мандрівників, які шукають активний відпочинок та нові враження. Острів, з його сприятливими умовами для серфінгу, дайвінгу та екстремальних видів спорту, привертає увагу туристів, які прагнуть поєднати активний відпочинок з дослідженням нових культур та природних ландшафтів. Балі, завдяки своїм унікальним природним умовам, таким як хвилі світового класу, коралові рифи та вулканічні гірські ландшафти, став одним з найпопулярніших напрямків для серфінгу та інших водних видів спорту [18].

Для молоді, яка шукає нові пригоди, острів пропонує безліч активних розваг: від серфінгу на пляжах Куті та Улувату до дайвінгу у водах навколо острова Менджанган, де можна побачити різноманіття морського життя. Крім того, для любителів екстремальних відчуттів є можливість відвідати вулкани та здійснити піші походи на гору Агунг або Батомбалан, що забезпечує вражаючі панорами та екстремальні емоції.

Такий підхід до туризму допомагає Балі залучити не тільки тих, хто шукає спокійного відпочинку, а й тих, хто хоче випробувати себе в нових умовах. Популярність пригодницького туризму на Балі також сприяє розвитку інфраструктури, включаючи готелі, спеціалізовані курси та екскурсії, що робить острів ще більш привабливим для молодіжної аудиторії. У результаті Балі продовжує залишатися одним з лідерів на ринку активного туризму, відповідаючи на зростаючий попит на нові пригоди серед молодих людей з усього світу.

Зростання інтересу до соціально відповідального туризму стало значущим фактором для розвитку Балі як напрямку, орієнтованого на сталий розвиток та підтримку місцевих громад. В умовах глобальної екологічної кризи та високих вимог до етичних стандартів туризму, Балі активно адаптує свої практики до принципів сталого туризму. Це включає в себе ініціативи щодо збереження природних ресурсів, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та підтримку місцевої економіки через розвиток

екологічно чистих готелів, ресторанів і транспорту, що працюють на основі принципів сталості.

Особливу увагу на Балі приділяють захисту природи, включаючи програми з охорони коралових рифів та боротьби з пластиковими відходами. Наприклад, деякі курорти та готелі активно впроваджують безвідходні практики, організовують заходи з очищення пляжів та лісів від сміття, а також активно співпрацюють з організаціями, які займаються збереженням природних екосистем. Крім того, на острові реалізуються проекти, що підтримують місцеві громади через економічну підтримку ремесел, фермерства та культурних ініціатив, що дозволяє забезпечити економічну вигоду для місцевого населення, водночас зберігаючи їхні традиції та культуру [23, с. 448].

Сталий туризм на Балі не лише допомагає зберегти природні ресурси, але й створює цінності для туристів, які дедалі більше прагнуть підтримувати проекти, що впливають на поліпшення якості життя місцевих жителів і сприяють збереженню навколишнього середовища. У результаті, Балі стає прикладом того, як туризм може поєднувати економічні інтереси з екологічною і соціальною відповідальністю, надаючи туристам можливість брати участь у збереженні цього унікального острова для майбутніх поколінь.

Загалом, світові тенденції значно вплинули на формування туристичного бренду Балі, сприяючи його трансформації в одну з найпривабливіших туристичних дестинацій на планеті. Глобалізація, розвиток цифрових технологій та популяризація онлайн-платформ дозволили острову Балі здобути визнання серед туристів з усього світу, зробивши його доступним для різноманітних категорій мандрівників. Водночас, зростаючий інтерес до екологічного та культурного туризму, а також тренди в wellness-індустрії, сприяли тому, що Балі адаптував свою туристичну пропозицію до вимог сучасних еко-свідомих, здорових та культурно орієнтованих мандрівників.

Не менш важливими є зміни в соціальних та культурних аспектах туристичної індустрії, коли Балі перетворився на «острів богів», що приваблює тих, хто шукає внутрішнє відновлення та духовний спокій. Водночас, через активність інфлюенсерів та популяризацію цього напрямку у соціальних мережах, імідж острова став асоціюватися з розкішшю, екзотичністю та незабутніми враженнями. Адаптація до змін у попиті туристів на більш персоналізовані послуги, розвиток молодіжного та активного туризму, а також зростаюча увага до соціальної відповідальності, зумовили те, що Балі продовжує розвиватися як інноваційний центр туризму, котрий поєднує традиції, екологічність і сучасні вимоги до сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА БАЛІ

2.1. Ключові сегменти туристичного ринку Балі: види туризму та цільова аудиторія.

Острів Балі є однією з найпопулярніших туристичних destinations у світі, відомою своєю унікальною культурною спадщиною, природною красою та різноманітними можливостями для відпочинку. Сучасний туристичний ринок острова охоплює широкий спектр напрямків, кожен із яких орієнтований на задоволення потреб різних груп мандрівників. Завдяки багатогранності своїх пропозицій Балі вдало поєднує традиції з новітніми світовими тенденціями в туризмі, що дозволяє йому залишатися конкурентоспроможним і привабливим для туристів різних категорій.

У цьому підрозділі буде розглянуто основні види туризму, що складають ключові сегменти ринку Балі, такі як культурний, екологічний, пригодницький, пляжний і wellness-туризм. Особлива увага приділяється визначенню цільової аудиторії кожного з цих напрямків та аналізу їх внеску в розвиток туристичної галузі острова. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти, як Балі адаптується до постійно змінюваних запитів туристів і глобальних тенденцій у туристичній індустрії.

Культурний туризм є одним із найбільш розвинених і важливих сегментів туристичного ринку Балі, що приваблює відвідувачів з усього світу. Унікальна балінезійська культура, яка поєднує індуїстські традиції з локальними віруваннями, створює неповторний образ острова як місця з багатою історією та самобутніми звичаями.

Особливу увагу туристів привертають храмові комплекси, серед яких виділяються такі відомі пам'ятки, як Тана-Лот, Улувату та храмова мережа на озері Братан. Ці святині є не лише об'єктами духовного значення для місцевих мешканців, але й привабливими архітектурними та культурними пам'ятками для іноземних гостей [32].

Крім архітектури, важливим компонентом культурного туризму є традиційне мистецтво Балі. Танці, такі як баронг, легонг і кечак, є популярною частиною екскурсійних програм. Вони знайомлять туристів з історіями про богів, духів і легенди острова, що передаються через витончені рухи та яскраві костюми.

Ще одним елементом культурного туризму є місцеві ремесла, включаючи різблення по дереву, виробництво батика, ювелірних прикрас і традиційних текстилів. Багато туристів із задоволенням відвідують ремісничі селища, такі як Убуд, де можна не тільки придбати унікальні вироби, а й побачити процес їх створення.

Культурний туризм на Балі не тільки сприяє збереженню місцевих традицій, а й забезпечує їх популяризацію у світі. Цей напрямок пропонує туристам можливість глибше зануритися у життя острова, відчувати його автентичність і водночас сприяє сталому розвитку економіки регіону [33].

Екологічний туризм стає важливою складовою туристичного ринку Балі, відповідаючи на глобальну тенденцію до екологічної відповідальності та інтересу до природи. Острів пропонує численні можливості для подорожей, які дозволяють туристам насолоджуватися природними красотами, водночас мінімізуючи вплив на навколишнє середовище.

Один із найпопулярніших напрямків екотуризму на Балі – відвідування рисових терас, таких як Тегалаланг і Джатілувіх. Ці ландшафти, створені завдяки традиційній системі іригації «субак», є об'єктами Світової спадщини ЮНЕСКО. Вони не тільки демонструють гармонійний зв'язок людини та природи, а й надають можливість туристам відчувати атмосферу сільського життя острова [43, с. 210].

Природні парки, такі як Західний Балі (Taman Nasional Bali Barat), є ідеальними місцями для любителів дикої природи. Тут можна побачити рідкісні види птахів, таких як балінезійський шпак, і досліджувати мангрові ліси, коралові рифи та савани. Такі екскурсії часто включають елементи освіти, спрямовані на підвищення екологічної свідомості туристів.

Серед інших природних чудес острова варто виділити вулканічні вершини, як-от Агунг та Батур, які пропонують мальовничі маршрути для трекінгу. Сходження на ці вулкани дозволяє мандрівникам побачити дивовижні світанки та отримати унікальний досвід спілкування з природою.

Балі також пропонує програми з дослідження коралових рифів та підводного світу. Зони для снорклінгу та дайвінгу, як Нуса-Пеніда або Менджанган, популярні серед тих, хто шукає пригод у воді, але з повагою ставиться до природного середовища.

Екологічний туризм на Балі не лише сприяє збереженню унікальних природних ресурсів острова, а й підтримує місцеві громади, які активно долучаються до організації таких програм. Це створює баланс між розвитком туризму та збереженням екологічної та культурної спадщини острова.

Балі давно здобув репутацію місця, де можна знайти гармонію тіла й душі, завдяки розвиненій wellness-індустрії, яка є однією з ключових складових туристичної пропозиції острова. Сюди приїжджають туристи з усього світу, прагнучи відновити фізичне та емоційне здоров'я за допомогою йоги, медитацій, спа-процедур та інших оздоровчих практик.

Острів пропонує широкий вибір спеціалізованих курортів і ретритів, де гості можуть зануритися в атмосферу спокою та зосередженості. Убуд, культурний центр Балі, є одним із головних напрямків wellness-туризму. Його йога-центри, такі як The Yoga Barn або Radiantly Alive, пропонують програми для початківців і досвідчених практиків, включаючи заняття хатха-йогою, виньясою, а також спеціальні курси з дихальних практик та медитацій.

Спа-комплекси острова славляться використанням натуральних інгредієнтів і традиційних балінезійських методів догляду. Процедури включають масажі, ароматерапію, трав'яні обгортання та гідротерапію. Такі відомі спа-центри, як Fivelements або Como Shambhala, акцентують увагу на поєднанні сучасних технік із традиційними практиками, створюючи унікальний досвід для своїх гостей [47, с. 12].

Балі є справжнім раєм для любителів пригод і активного відпочинку, особливо серед молодіжної аудиторії. Різноманітність природних ландшафтів – океанічні хвилі, коралові рифи, гори, водоспади та вулкани – створюють ідеальні умови для пригодницьких видів туризму, які є невід’ємною частиною туристичної привабливості острова.

Серфінг – це, безперечно, одна з головних причин, через яку молодь обирає Балі. Узбережжя острова пропонує хвилі як для новачків, так і для досвідчених серферів. Такі місця, як Улувату, Паданг-Паданг і Чангу, стали всесвітньо відомими серф-локаціями, де можна знайти школи серфінгу, оренду обладнання та безліч турнірів.

Дайвінг і снорклінг також користуються великою популярністю серед шукачів пригод. Унікальні підводні ландшафти, включаючи коралові рифи, затонулі кораблі та багатий морський світ, приваблюють дайверів з усього світу. Найвідоміші місця для занурень – острови Нуса-Пеніда, Туламбен і Амед, де туристи можуть побачити рідкісних морських тварин, таких як манти і мола-мола [54].

Гори Балі також пропонують чудові можливості для трекінгу. Одним із найпопулярніших маршрутів є сходження на вулкан Батур, яке зазвичай починається рано вранці, щоб зустріти схід сонця на вершині. Цей досвід поєднує фізичну активність і незабутнє видовище, що робить його ідеальним для мандрівників, які шукають як пригоди, так і духовне наповнення.

Окрім цього, Балі пропонує сплави на байдарках, парапланеризм, катання на квадроциклах і навіть стрибки з мотузкою. Всі ці активності дозволяють туристам отримати максимальний адреналін і незабутні враження, досліджуючи унікальні природні куточки острова.

Завдяки багатству можливостей для активного відпочинку та пригод, Балі став одним із ключових центрів пригодницького туризму, який приваблює молодих і активних мандрівників з усього світу. Острів не лише дарує їм захоплюючі емоції, але й допомагає налагодити зв’язок із природою.

Балі займає вагоме місце на карті світового розкішного туризму завдяки винятковій пропозиції для преміального сегмента. Тутешня інфраструктура включає ексклюзивні готелі, приватні вілли та курорти, які задовольняють найвибагливіших туристів, що прагнуть елітного відпочинку.

П'ятизіркові готелі, такі як Four Seasons, Aman та St. Regis, пропонують розкішні умови з індивідуальними басейнами, приватними пляжами та бездоганним сервісом. Окрім цього, багато приватних вілл розташовані в мальовничих місцях, зокрема на узбережжі океану, серед рисових терас або в тропічних джунглях. Їхнє обладнання включає сучасний дизайн, приватні басейни, послуги персональних шеф-кухарів і масажистів [57].

Балі також є осередком для тих, хто цінує ексклюзивність у подорожах. Приватні яхти для морських прогулянок, індивідуальні тури до храмів і національних парків, а також доступ до елітних пляжних клубів, як-от Ku De Ta чи Potato Head, створюють унікальний досвід для туристів.

Особливої уваги заслуговують розкішні спа-центри, які пропонують унікальні оздоровчі та релаксаційні програми, часто інтегровані в природне середовище. Наприклад, спа-комплекси в джунглях Убуда чи на скелях Улувату забезпечують клієнтам гармонію між тілом, душею та природою.

Крім того, висококласна гастрономія на Балі доповнює преміальний досвід. Ресторани із зірками Мішлен, а також ексклюзивні кулінарні заходи з авторськими меню від відомих шеф-кухарів роблять острів привабливим для гурманів [59].

Таким чином, Балі став символом розкішного туризму в Південно-Східній Азії. Його пропозиція ідеально відповідає потребам туристів, які шукають комфорт, ексклюзивність та високий рівень обслуговування в атмосфері природної краси та культурної унікальності.

Балі є чудовим напрямком для сімей, що шукають розваги та відпочинок із дітьми. Острів надає широкий спектр інфраструктури, спеціально орієнтованої на потреби сімейних мандрівників, що включає тематичні парки, зоопарки, дитячі клуби та курорти з програмами для дітей.

Одним з основних центрів сімейного туризму є Bali Safari & Marine Park, де діти можуть побачити різноманітних тварин у природному середовищі. Також популярні водні парки, як Waterbom Bali, який пропонує безліч водних атракціонів для всіх вікових груп. Для тих, хто шукає більш спокійний відпочинок, ідеальними є пляжі з мілким входом у воду, що створює комфортні умови для дітей, такі як пляжі в Нуса-Дуа або Семіньак.

Курорти на Балі, такі як Club Med або Ayodya Resort Bali, пропонують спеціальні програми для дітей, включаючи анімаційні заходи, спортивні заняття, майстер-класи, а також дитячі клуби, де батьки можуть залишити дітей під наглядом досвідчених вихователів. Це дозволяє батькам насолоджуватися відпочинком і релаксацією, знаючи, що їхні діти перебувають в безпеці та займаються цікавими активностями [47, с. 14].

Балі також пропонує різноманітні сімейні екскурсії, де діти можуть брати участь у кулінарних майстер-класах, вивчати місцеву культуру та ремесла або відвідувати природні резервати та рисові тераси. Батьки можуть знайти програми для всієї родини, які забезпечують веселий і пізнавальний відпочинок.

У результаті Балі успішно задовольняє потреби сімейних туристів, надаючи комплекс послуг, який включає зручні умови для дітей, безпечні та цікаві розваги, що робить острів ідеальним місцем для сімейного відпочинку.

Балі став популярним напрямком для молодіжного та бюджетного туризму завдяки доступним цінам на житло, активному нічному життю та великій кількості недорогих розваг. Це створює привабливе середовище для студентів, молодих мандрівників і туристів з обмеженим бюджетом, які прагнуть поєднати відпочинок, пригоди та нові враження.

Для молоді, яка подорожує на обмежений бюджет, Балі пропонує численні хостели, гестхауси та бюджетні готелі, які ідеально підходять для тих, хто шукає комфорт, але не готовий платити за елітні курорти. Хостели в популярних районах, таких як Куті та Убуді, пропонують доступне житло з

можливістю знайомитися з іншими туристами та брати участь у спільних активностях.

Балі також славиться своїм активним нічним життям. Молоді туристи можуть насолоджуватися вечірками на пляжі, відвідувати популярні клуби, барах та ресторанах, таких як в Куті, Семіньяку або Убуді. Нічні заходи на пляжі, фаєр-шоу та музичні фестивалі створюють атмосферу, що приваблює молодь з усього світу.

Окрім того, Балі пропонує різноманітні недорогі розваги та активності, які користуються популярністю серед молодих туристів. Серфінг, дайвінг, йога, екскурсії на вулкани, а також відвідування культурних пам'яток – все це доступне за цілком прийнятною ціною. Крім того, мандрівники можуть насолоджуватися природою та місцевими традиціями, не витрачаючи великі кошти [32].

Виходячи з цього Балі є ідеальним місцем для молоді та бюджетних туристів, які хочуть отримати максимум вражень від подорожі без значних фінансових витрат. Острів пропонує поєднання активного відпочинку, культури та доступних варіантів проживання, що робить його ідеальним місцем для подорожей для тих, хто хоче отримати багато вражень за помірну ціну.

Завдяки розвиненій інфраструктурі для проведення міжнародних заходів, Балі став популярним напрямком для ділового туризму, зокрема у рамках сектору MICE (Meetings, Incentives, Conferences, and Exhibitions). Це включає організацію зустрічей, корпоративних інсентивних програм, конференцій та виставок, що привертають міжнародних бізнесменів і професіоналів з різних галузей. Острів пропонує велику кількість сучасних конференц-залів, виставкових центрів та інших майданчиків, що відповідають найвищим вимогам для проведення подій світового рівня.

Одним із основних факторів привабливості Балі для ділового туризму є поєднання висококласної бізнес-інфраструктури з неперевершеною природною красою та культурною атмосферою острова. Проведення ділових

зустрічей, конференцій та корпоративних заходів на Балі дозволяє поєднати бізнес із відпочинком, що особливо важливо для міжнародних клієнтів. Балі пропонує численні розкішні готелі та курорти з повним спектром послуг для організації заходів, включаючи обладнані конференц-зали, зручні місця для неформальних зустрічей та ексклюзивні інсентивні програми для корпоративних клієнтів.

Завдяки своєму статусу як міжнародного туристичного центру та місцю для проведення значних бізнес-подій, Балі активно залучає компанії, що прагнуть провести конференції, виставки та корпоративні тренінги в атмосфері екзотики та релаксу. Інфраструктура для MICE-туризму на острові забезпечує високий рівень організації заходів і пропонує бізнес-туристам унікальну можливість поєднати роботу з відпочинком, що робить Балі одним із найбільш затребуваних напрямків для ділових подорожей в Азії [28].

Балі став одним з найпопулярніших напрямків для весільного та романтичного туризму, завдяки своїй неперевершеній природній красі, екзотичній атмосфері та великій кількості локацій, що ідеально підходять для проведення весільних церемоній та медових місяців. Острів пропонує численні варіанти для організації весіль на пляжах, у розкішних віллах, в оточенні рисових терас, а також у храмах, що надає кожній церемонії унікальний характер. Романтичні пейзажі, тропічні курорти та інтимна атмосфера роблять Балі ідеальним місцем для таких важливих подій.

Крім того, популярність Балі серед молодят та пар, що шукають романтичний відпочинок, зростає завдяки спеціалізованим пакетам послуг, які включають організацію медових місяців, романтичних вечерей, спа-процедур та приватних турів. Балі пропонує для цього безліч варіантів: від спокійних пляжних вілл з видом на океан до розкішних готелів, що спеціалізуються на розробці індивідуальних романтичних програм. Балі став символом ідеального місця для початку спільного життя, в той час як атмосфера умиротворення та духовного відновлення дозволяє закоханим

насолоджуватися не лише краєвидами, а й глибокими емоціями цього важливого етапу їхнього життя.

Отож, в результаті розвитку різноманітних сегментів туристичного ринку, Балі став одним із найбільш багатогранних туристичних напрямків у світі. Культурний туризм зосереджений на унікальній традиційній спадщині острова, в той час як екологічний туризм акцентує увагу на природній красі, включаючи вулкани, рисові тераси та пляжі. Збільшення попиту на wellness-туризм та спеціалізовані спа-послуги підтверджує популярність Балі як місця для відновлення фізичного та емоційного здоров'я. Активний відпочинок, включаючи серфінг, дайвінг та трекінг, приваблює молодіжну аудиторію, а розкішний туризм пропонує преміум-клас відпочинку для тих, хто шукає елітні умови.

Балі також активно розвиває інфраструктуру для сімейного, бюджетного та романтичного туризму, що включає спеціалізовані програми для відпочинку з дітьми, доступне житло для молоді, а також місця для весіль і медових місяців. Паралельно, зростаючий попит на діловий туризм і проведення міжнародних конференцій робить Балі привабливим для корпоративних клієнтів. Завдяки такій різноманітності, острів здатен задовольнити потреби широкої аудиторії, що ще раз підкреслює його статус як універсальної та привабливої туристичної дестинації.

2.2. Інфраструктура туризму: стан готельного бізнесу, транспорту та сервісів.

Балі є популярною туристичною дестинацією, і тому розвитку інфраструктури приділяється велика увага, адже від якості послуг залежить не лише рівень задоволення мандрівників, але й загальний успіх туристичної галузі. Важливою складовою інфраструктури є готельний сектор, який постійно адаптується до потреб різних груп туристів, пропонуючи різноманітні варіанти розміщення – від розкішних курортів до бюджетних готелів.

З іншого боку, розвиток транспортної інфраструктури також відіграє значну роль у зростанні туристичного потоку. Літні туристи, які приїжджають на острів, повинні мати можливість швидко та зручно пересуватися не лише в межах острова, але й між іншими популярними місцями Індонезії. Враховуючи це, на Балі активно розвиваються аеропорти, дорожні мережі та послуги громадського транспорту. Усі ці аспекти інфраструктури туризму мають велике значення для формування позитивного іміджу Балі як місця, яке пропонує високий рівень зручності, доступності та комфортного відпочинку.

Готельний бізнес на Балі є однією з ключових складових туристичної інфраструктури, яка сприяє розвитку туризму та залученню туристів різних соціальних і фінансових категорій. Острів пропонує широкий спектр варіантів розміщення, починаючи від розкішних п'ятизіркових курортів з ексклюзивними віллами та спа-комплексами, до більш доступних готелів, хостелів та приватних вілл для бюджетних туристів. Це забезпечує доступність для різних груп туристів, від тих, хто шукає розкіш і приватність, до молоді чи сімей, які хочуть зекономити на розміщенні, але все одно насолоджуватися комфортним відпочинком [22, с. 45].

Розвиток готельного сектора на Балі сприяє створенню більшої кількості робочих місць і економічному зростанню місцевих громад. Багато готелів і курортів активно інтегрують традиційні балінезійські елементи в дизайн інтер'єрів та пропонують автентичні культурні досвіди для своїх гостей. Це дозволяє туристам не лише насолоджуватися комфортним відпочинком, але й занурюватися в атмосферу місцевої культури, що є важливою частиною туризму на Балі. Водночас розвиток готельного бізнесу відповідає зростаючим вимогам щодо стійкості та екологічності, адже багато сучасних курортів ставлять акцент на збереження природи і еко-свідоме управління ресурсами.

Розвиток екологічних готелів на Балі став невід'ємною частиною туристичної інфраструктури острова, що відповідає на зростаючий інтерес до

сталого та екологічного туризму. В умовах, коли все більше туристів стають свідомими щодо своєї екологічної відповідальності, Балі активно адаптує свою готельну інфраструктуру для задоволення цих вимог. Острів відомий тим, що пропонує готелі та курорти, що орієнтуються на збереження природних ресурсів і мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. Це включає використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні панелі, вітрові турбіни, а також практики водозбереження, що дозволяють знизити споживання води та електрики. Крім того, деякі готелі на Балі забезпечують повний цикл відновлення енергії і встановлюють системи для переробки сміття і води, що дозволяє знизити екологічний слід [27].

Зростаючий попит на органічне харчування та екологічно чисті продукти також стимулює розвиток екологічних готелів. Для багатьох курортів Балі характерним є використання місцевих продуктів, вирощених за органічними методами, без використання пестицидів чи хімічних добрив. Більше того, більшість екологічних готелів пропонують відвідувачам можливість скуштувати страви з локальних фермерських продуктів, що є не тільки корисним, а й підтримує економіку місцевих громад. Окрім того, такі готелі активно розвивають органічні сади на своїй території, які постачають продукти безпосередньо до ресторану, забезпечуючи таким чином своєрідний цикл сталого харчування.

Інші аспекти екологічної турсервісної практики включають екологічне будівництво та благоустрій територій. Багато готелів застосовують природні матеріали для будівництва, зокрема дерево, камінь і бамбук, що знижує використання синтетичних та шкідливих матеріалів. Окрім цього, готелі впроваджують природоохоронні ініціативи, спрямовані на збереження місцевих екосистем, таких як висаджування дерев та підтримка біорізноманіття. Вони активно організовують екологічні програми для своїх гостей, проводять освітні заходи, що мають на меті підвищити екологічну свідомість туристів [30, с. 38].

Такий підхід не тільки допомагає зберегти природну красу Балі, але й зміцнює імідж острова як одного з найкращих екологічно чистих напрямків для туризму. Це сприяє залученню туристів, що надають перевагу відпочинку в місцях з високими екологічними стандартами, а також забезпечує додаткову конкурентну перевагу для туристичних підприємств, орієнтованих на сталий розвиток.

Транспортна інфраструктура Балі є ключовим фактором, що підтримує туристичний потік на острів, забезпечуючи комфортне і зручне пересування для туристів. Розвинена система аеропортів є основним засобом для міжнародних мандрівників, які прибувають на острів. Міжнародний аеропорт Нгурах-Рай в Денпасарі, який є найбільшим на острові, обслуговує численні міжнародні рейси, з'єднуючи Балі з країнами Азії, Європи та Австралії. Завдяки регулярним рейсам та прямим авіаперельотам з різних куточків світу, туристи мають легкий доступ до Балі, що робить острів популярним туристичним напрямком.

Окрім авіаційного сполучення, Балі має добре розвинену мережу поромних переправ, що дозволяє туристам швидко переміщатися між сусідніми островами Індонезії, такими як Ломбок, Комодо та інші. Це сприяє розвитку міжострівного туризму, дозволяючи відвідувачам Балі розширити свої подорожі й дослідження інших природних та культурних пам'яток Індонезії. Пороми, що з'єднують основні острови, працюють регулярно та забезпечують комфортне пересування на великі відстані.

Міжміські дороги та транспортна система на самому Балі також сприяють безперешкодному руху туристів по острову. Острів має добре розгалужену мережу доріг, що зв'язують туристичні райони, такі як Семіняк, Убуд, Улувату, з іншими популярними місцями. Окрім автомобільного транспорту, на Балі популярні таксі, оренда скутерів та автобусні тури, що надають туристам зручний доступ до основних атракцій. Для зручності туристів також активно працюють місцеві транспортні компанії, які

пропонують послуги трансферу до готелів, аеропорту та інших важливих місць острова [31, с. 565].

Міжнародний аеропорт Нгурах-Рай (Ngurah Rai) є ключовим транспортним вузлом Балі та основними воротами для міжнародних туристів, що прибувають на острів. Аеропорт розташований в місті Денпасар, що дозволяє швидко та зручно з'єднувати Балі з різними частинами світу. Він обслуговує численні міжнародні рейси, зокрема з Австралії, Китаю, Індії, Японії, Європи та інших країн, що робить його важливим хабом для регіонального та міжконтинентального туризму. З кожним роком кількість пасажирів, що проходять через цей аеропорт, зростає, що стимулює постійні інвестиції в його розвиток.

Розвиток інфраструктури аеропорту Нгурах-Рай відображає високий попит на туристичні послуги та потребу в покращенні обслуговування мандрівників. Оновлення та модернізація інфраструктури, зокрема розширення терміналів, покращення систем безпеки та введення нових послуг, дозволяють аеропорту ефективно справлятися з великими потоками пасажирів і забезпечувати високий рівень сервісу для міжнародних мандрівників. У результаті цих змін, туристи мають змогу користуватися комфортними умовами, такими як сучасні лаунжі, магазини безмитної торгівлі, ресторани, а також безперешкодний доступ до інформації та допомоги. Це значно підвищує рівень задоволення від подорожі на Балі і сприяє подальшому зростанню його популярності як туристичної дестинації [33].

Міський транспорт на Балі розвивається, хоча він все ще має певні обмеження щодо покриття та регулярності маршрутів, що особливо стосується віддалених районів острова. Основною формою міського транспорту є автобуси, які обслуговують великі міста та туристичні зони, проте їх інфраструктура часто потребує оновлення. Незважаючи на це, для більшості туристів найбільш зручним варіантом пересування є таксі та приватні трансфери, які надають ширший вибір маршрутів та гнучкість у

часі. Популярними є як стандартні таксі, так і послуги через мобільні додатки, такі як Grab та Gojek, що дозволяють туристам без зайвих труднощів забронювати поїздку прямо з телефону.

Міський транспорт і служби таксі грають важливу роль у забезпеченні зручності та комфорту для туристів, особливо в таких популярних туристичних зонах, як Убуд, Семіньяк і Кута. Водії таксі часто пропонують туристам не лише транспортування, але й додаткові послуги, такі як екскурсії по острову. Це забезпечує зручність і комфорт, а також дозволяє більш гнучко адаптуватися до планів мандрівників. Крім того, зростаюча популярність каршерингу та оренди скутерів надає туристам ще більше варіантів для самостійних подорожей по острову, що доповнює загальний транспортний ландшафт і сприяє розвитку туризму на Балі [39].

Зростаючий попит на індивідуальні тури та екскурсії на Балі є наслідком глобальної тенденції до персоналізації туристичного досвіду. Все більше туристів шукають унікальні, автентичні враження, які відповідають їхнім інтересам і вимогам, і не хочуть обмежуватися стандартними груповими маршрутами. Цей тренд сприяє розвитку туристичних агентств, що спеціалізуються на організації приватних турів, створюючи індивідуальні маршрути, що включають як популярні місця, так і менш відомі, але не менш цікаві локації на острові.

Приватні тури на Балі включають різноманітні варіанти: від культурних та історичних екскурсій до активних пригод, таких як підйоми на вулкани, серфінг, або навіть тури по місцевих фермах і рибальських селах. Більшість туристів також обирають екскурсії, що включають особисті гідів, які можуть детально пояснити історію, культуру та звичаї острова. Це дозволяє не тільки отримати глибше розуміння місцевих традицій, а й уникнути масового туризму, який часто присутній у більш популярних напрямках. Крім того, багато агентств пропонують послуги з організації тематичних подорожей, таких як йога-ретрит, екологічні програми або гастрономічні тури, що дозволяє кожному туристу знайти щось для себе.

Балі є одним з найбільш популярних напрямків для активного відпочинку, зокрема завдяки своїй чудовій природі та різноманіттю ландшафтів, що робить острів ідеальним місцем для водних видів спорту, трекінгу та дайвінгу. Острів має численні пляжі, ідеальні для серфінгу, де регулярно проводяться міжнародні змагання, а також лагуни та рифи, що приваблюють дайверів зі всього світу. Для любителів активного відпочинку Балі пропонує безліч спеціалізованих центрів та шкіл, де туристи можуть отримати необхідні навички або вдосконалити свої уміння в серфінгу, дайвінгу та інших водних видах спорту [42].

Крім того, для любителів трекінгу Балі пропонує численні пішохідні маршрути, що проходять через джунглі, вулкани та рисові тераси. Найвідомішими є походи на вулкан Агунг та Батур, де туристи можуть насолодитися неймовірними пейзажами і зустріти світанок з вершини. Відповідно до зростаючого попиту на активний туризм, інфраструктура для цих видів діяльності постійно розвивається: відкриваються нові центри оренди обладнання, тренувальні школи, а також інфраструктура для туристів, що займаються екстремальними видами спорту. Балі не тільки задовольняє потреби досвідчених спортсменів, але й надає можливість новачкам безпечно освоїти нові активності, що ще більше підвищує його привабливість для туристів, які шукають активний відпочинок.

Інтернет- та мобільні сервіси стали важливою складовою сучасного туристичного досвіду на Балі. Сучасні цифрові платформи значно полегшують процес планування подорожі, надаючи туристам змогу легко знаходити та бронювати житло, орендувати транспортні засоби, а також отримувати актуальну інформацію про місцеві послуги та цікаві місця. Міжнародні платформи для бронювання, такі як Booking.com, Agoda, Airbnb, стали основними інструментами для планування перебування на Балі, де туристи можуть обирати серед готелів, вілл, курортів, а також інших варіантів проживання, враховуючи свої вподобання і бюджет. Для зручності користувачів багато готелів та курортів також активно інтегрують свої

сервіси в популярні платформи, що дозволяє легко здійснювати онлайн-реєстрацію, вибір послуг та оплату безпосередньо через інтернет.

Завдяки поширенню мобільних додатків, таких як Grab, Gojek, туристи можуть без проблем орендувати скутери, таксі чи приватні автомобілі для переміщення по острову. Ці сервіси дозволяють значно знизити витрати часу на пошук транспорту і забезпечують безпеку та зручність пересування, адже ці додатки пропонують варіанти оплати безконтактними картами або готівкою, а також можливість відстежувати маршрут. Мобільні додатки, такі як TripAdvisor, Google Maps та Maps.me, надають туристам не тільки карти і навігацію, а й огляди, рекомендації від інших мандрівників, інформацію про ресторани, кафе, місця для відпочинку та культурні атракції. Це дозволяє оптимізувати час та забезпечити максимальну ефективність перебування на острові, сприяючи безперешкодному переміщенню і вибору розваг [47, с. 18].

Крім того, завдяки розвитку мобільних додатків для оренди приватних екскурсій і турів, туристи можуть організовувати індивідуальні програми, що включають в себе тематичні прогулянки, відвідування святих місць, активні екскурсії, які раніше було складно організувати безпосередньо на місці. Це дає можливість мандрівникам не тільки отримати персоналізовані послуги, але й обирати серед різноманітних варіантів відпочинку. Платформи, такі як Klook, Viator, чи GetYourGuide, надають туристам доступ до списку доступних турів, квитків та атракцій, що дозволяє заощадити час і уникнути черг.

Таким чином, технології та інтернет-сервіси значно підвищують комфорт туристів на Балі, роблячи подорожі більш зручними, швидкими та адаптованими до індивідуальних потреб мандрівників. Цифровізація туризму стає не лише трендом, а й необхідністю для розвитку інфраструктури острова, що, в свою чергу, сприяє збільшенню туристичного потоку та залученню нових клієнтів.

Обслуговування та гостинність на Балі є одними з основних факторів, які сприяють привабливості острова для туристів. Гостинність місцевих

жителів та високий рівень обслуговування в туристичних закладах значно впливають на враження мандрівників та їх бажання повернутися на Балі знову. Працівники готелів, ресторанів, екскурсійних компаній та інших туристичних сервісів зазвичай відрізняються високою кваліфікацією, що дозволяє забезпечити комфортне перебування для гостей. Вони активно взаємодіють з туристами, пропонуючи не тільки стандартні послуги, а й персоналізовані варіанти для кожного відпочиваючого. Це включає індивідуальний підхід до організації екскурсій, створення програм відпочинку відповідно до особистих інтересів та вподобань, а також надання додаткових послуг, таких як трансфери, масажі, спеціальні меню для харчування.

Особливу увагу варто звернути на професіоналізм працівників, які не тільки володіють навичками обслуговування, але й володіють знаннями місцевої культури, традицій та історії. Це дозволяє створити для туристів атмосферу справжньої балінезійської гостинності, що значно підвищує загальний рівень задоволення від подорожі. Приватні готелі та курорти, особливо в сегменті розкішного та wellness-туризму, пропонують персоналізовані послуги, такі як організація святкових заходів, індивідуальні програми медитації та йоги, курси балінезійських ремесел або приготування традиційних страв. Такі послуги дають можливість туристам не лише насолоджуватися комфортом, а й повною мірою зануритися в культуру Балі [59].

Належний рівень обслуговування на Балі є важливим аспектом, що стимулює не тільки потік туристів, але й сприяє позитивному іміджу острова як одного з найкращих туристичних напрямків у світі.

Отже, розвиток інфраструктури туризму на Балі є важливим фактором, що сприяє залученню різних категорій туристів, відповідаючи на їх потреби в комфортному та доступному відпочинку. Острів пропонує широкий спектр готельних послуг, від розкішних курортів до бюджетних варіантів, що дозволяє задовольнити вимоги як преміум-класу, так і більш економічно

орієнтованих мандрівників. Зростаючий попит на екологічні готелі, де застосовуються відновлювальні джерела енергії та органічні продукти, підкреслює зростаючу роль сталого туризму на Балі. Окрім того, розвиток транспортної інфраструктури, включаючи сучасний аеропорт Ngurah Rai, поромні переправи та ефективні міські перевезення, значно спрощує переміщення туристів і робить острів ще більш доступним.

Водночас, високий рівень обслуговування та гостинності є одним із головних факторів, що формує позитивний імідж Балі як туристичної дестинації. Дружній та кваліфікований персонал, а також персоналізовані послуги забезпечують комфорт та задоволення від подорожі. Розвиток інфраструктури для активного відпочинку, включаючи спеціалізовані центри для серфінгу, дайвінгу та трекінгу, а також популярність приватних турів і екскурсій, задовольняють зростаючий попит на унікальні та індивідуальні враження. Все це підкреслює ефективну інтеграцію новітніх технологій та сервісів, що дозволяють туристам комфортно планувати подорожі та отримувати максимальне задоволення від перебування на острові.

2.3. Соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення та економіку.

Туризм є одним з основних факторів економічного розвитку на Балі, створюючи численні робочі місця для місцевого населення. Галузь надає можливості для працевлаштування в різних сферах, включаючи готельний бізнес, ресторанний сервіс, туристичні агентства, транспортні послуги та інші сектори, які безпосередньо взаємодіють з туристами. За даними статистики, туризм займає одну з лідируючих позицій серед секторів економіки Балі, забезпечуючи робочі місця для сотень тисяч людей. Наприклад, на острові працюють десятки тисяч працівників у готельному бізнесі, від кухарів та покоївок до менеджерів та адміністраторів готелів. Ресторанний бізнес також створює значну кількість робочих місць, включаючи кухарів, офіціантів, барменів та адміністративний персонал.

Крім того, з розвитком туристичної інфраструктури на Балі зростає потреба у кваліфікованих фахівцях, які працюють у сфері туризму та обслуговування. Це призводить до зростання числа навчальних програм і курсів для місцевих жителів, де вони можуть отримати необхідні знання і навички, зокрема в галузі управління готелями, туроператорських послуг, організації екскурсій або вивчення іноземних мов для спілкування з іноземними туристами. Наприклад, великі готельні мережі, такі як Four Seasons, Banyan Tree або Hyatt, надають тренінги для своїх співробітників, щоб підвищити рівень обслуговування. У свою чергу, це допомагає місцевим жителям розвивати кар'єру в туристичному секторі та підвищувати свої доходи. Внаслідок цього, туризм значно сприяє зниженню рівня безробіття на острові, надаючи можливості не лише для прямої зайнятості, а й для створення малих підприємств, таких як магазини сувенірів, підприємства з надання трансферів, екскурсійні агенції та багато інших [57].

Зростання доходів місцевих підприємств на Балі в значній мірі визначається розвитком туристичної галузі. Наприклад, у сферах ремесел та сувенірного бізнесу туристи є основними покупцями товарів, що виготовляються місцевими майстрами. Від традиційних виробів із дерева до витончених батиків і срібних прикрас, ремісники Балі мають можливість значно збільшити обсяги виробництва, щоб задовольнити попит, який постійно зростає. Завдяки туризму підприємці можуть не лише підтримувати свою економічну активність, але й вдосконалювати свої навички, що, в свою чергу, впливає на покращення якості продукції та її конкурентоспроможність на ринку. Важливим аспектом є й залучення іноземних інвесторів, які бачать перспективу в розвитку культури ремесел, що дозволяє створювати нові бізнес-можливості для місцевих виробників.

Не менш важливим є зростання доходів у ресторанній та торговельній галузях. Від традиційних вуличних кафе до розкішних ресторанів високого класу, заклади Балі активно орієнтуються на іноземних туристів, пропонуючи їм автентичні страви, такі як нудлс, річкові морепродукти чи

традиційні балінезійські спеції. Розвиток гастрономічного туризму сприяє не лише підвищенню популярності місцевої кухні, а й розвитку інфраструктури харчування на острові. Що стосується торгової діяльності, то місцеві магазини, що продають текстиль, традиційний одяг, косметику та сувеніри, помітно виграють від зростаючого попиту серед туристів. Великі торгові мережі, а також невеликі бутикові крамниці в туристичних районах активно оновлюють свої асортименти, щоб задовольнити різноманітні смаки й вимоги відпочивальників. Це дозволяє створювати нові робочі місця та підвищувати доходи працівників сфери обслуговування.

Розвиток екскурсійних та туристичних агентств є ще одним важливим елементом економіки острова. Зростання інтересу до індивідуальних екскурсій і турів дозволяє місцевим підприємствам спеціалізуватися на персоналізованих послугах і пропонувати клієнтам унікальні програми, що включають як традиційні пам'ятки, так і маловідомі природні або культурні об'єкти. Туристичні агентства все частіше пропонують не лише стандартні екскурсії, а й спеціалізовані тури: від сільського туризму до екологічних подорожей. Така орієнтація на індивідуальні інтереси туристів дозволяє значно збільшити обсяги продажів і покращити економічні показники малих та середніх підприємств. Крім того, ці зміни сприяють розвитку нових бізнес-ініціатив, таких як розробка нових видів туризму та просування місцевих культурних проектів, що дозволяє Балі зміцнювати свою позицію на міжнародному ринку як екзотичне і економічно вигідне місце для відпочинку.

Економічний вклад туризму в державний бюджет Балі є суттєвим фактором, який сприяє розвитку як острова, так і країни в цілому. Туризм є одним з основних джерел доходів для уряду Індонезії, адже він приносить значні надходження через податки, такі як податок на додану вартість (ПДВ) на туристичні послуги, податки на готелі та ресторани, а також збори за візи і в'їзд до національних парків. Крім того, важливим джерелом фінансування є різноманітні ліцензійні збори для туристичних компаній та екскурсійних

гідів. Це дозволяє уряду залучати ресурси, необхідні для підтримки туристичної інфраструктури, а також для розвитку різних соціальних програм, спрямованих на поліпшення рівня життя місцевого населення [56].

Крім прямих надходжень до державного бюджету, туризм також стимулює розвиток інфраструктури, що має позитивний ефект на економіку в цілому. Наприклад, завдяки туристичним зборам, місцеві органи влади можуть фінансувати покращення інфраструктури, такої як дороги, аеропорти, громадський транспорт, а також науково-дослідні програми для розвитку екологічного туризму. Вклади туризму дозволяють також розвивати соціальні ініціативи, включаючи освітні програми для молоді, охорону здоров'я та культурні проекти. Додатково, фінансові ресурси, отримані від туризму, використовуються для збереження природних та культурних ресурсів, що важливо для сталого розвитку туристичної галузі в майбутньому.

Розвиток туризму на Балі значно сприяє поліпшенню інфраструктури, що має як прямий вплив на туристів, так і позитивний ефект на місцеве населення. Зростання кількості туристів веде до необхідності будівництва нових доріг, мостів та транспортних мереж, що сприяє поліпшенню доступності віддалених регіонів острова. Розвиток таких інфраструктурних об'єктів забезпечує комфортне переміщення не тільки туристів, а й місцевих жителів, робить їхнє повсякденне життя зручнішим, покращує логістику та знижує час на пересування між містами і селами.

Окрім транспортної інфраструктури, туризм також стимулює будівництво нових готелів, ресторанів, розважальних та культурних об'єктів. Це дозволяє створювати сучасні комунікаційні та сервісні можливості для туристів, а також підвищує рівень комфорту для місцевих жителів, які можуть користуватися новими послугами та об'єктами для відпочинку. Такі зміни часто включають поліпшення водопостачання, електропостачання та системи управління відходами, що позитивно впливає на екологічний стан регіону та здоров'я його мешканців. Всі ці фактори разом створюють умови

для сталого розвитку економіки острова та покращення якості життя місцевих громад.

Розвиток туризму на Балі має значний вплив на соціальну структуру острова. Зростання числа туристів та розширення туристичних інфраструктур веде до урбанізації, особливо в популярних туристичних районах, таких як Кута, Семіняк, Убуд. У результаті, сільські громади поступово адаптуються до змін, що викликає внутрішні переміщення населення, де місцеві жителі все частіше переїжджають до міст у пошуках роботи. Це веде до збільшення чисельності міського населення, що в свою чергу ставить виклики перед місцевими органами влади щодо забезпечення інфраструктури та послуг для зростаючих міст [49].

Змішування культур, яке стимулюється туристичними потоками, також має свої позитивні та негативні наслідки. Туризм сприяє культурному обміну, що дозволяє місцевим жителям ознайомлюватися з іншими традиціями та світоглядами, розширюючи їх кругозір. Однак, разом з цим зростає ризик втрати автентичності культури Балі, коли комерціалізація традицій та обрядів починає домінувати над їх оригінальним значенням. Крім того, розвиток туризму часто призводить до нерівномірного розподілу доходів: підприємці та великі готелі отримують значний прибуток, тоді як багато місцевих жителів залишаються у межах середнього або низького доходу, що загострює соціальні проблеми та може створювати напруженість між різними верствами населення.

Туризм на Балі значною мірою сприяє покращенню рівня життя місцевого населення, створюючи численні можливості для соціального та економічного розвитку. Зростання туристичної індустрії дає змогу місцевим жителям отримувати стабільні доходи, особливо в таких секторах, як готельний бізнес, обслуговування та туризм. Місцеві підприємства, зокрема ресторани, магазини та гіді, мають доступ до більшого ринку споживачів, що дозволяє їм розвивати бізнес і створювати додаткові робочі місця. Внаслідок цього зростає доступ до нових можливостей, які раніше були обмеженими, а

люди можуть розраховувати на стабільний дохід, що сприяє покращенню їхнього загального матеріального становища.

Також, з огляду на високий рівень залучення інвестицій у сферу туризму, уряд має більше ресурсів для реалізації соціальних і економічних програм. Туризм дає змогу збільшити фінансування у сферу освіти, медицини та інфраструктури, що значно підвищує якість життя на острові. Відомо, що деякі туристичні проекти також передбачають створення навчальних програм для місцевих працівників, що дозволяє підвищувати рівень кваліфікації та розвивати нові навички. Водночас це веде до більшого рівня інклюзивності в суспільстві, оскільки з'являються нові робочі місця і можливості для кар'єрного росту, які в минулому могли бути недоступними для місцевих жителів. Загалом розвиток туризму позитивно впливає на рівень життя, покращуючи умови для розвитку громад та створюючи нові можливості для зростання та процвітання [42].

Туризм на Балі може бути важливим інструментом збереження та відродження місцевої культурної спадщини. Багато туристів, що відвідують острів, зацікавлені в автентичних культурних практиках, таких як традиційні балінезійські танці, ремесла, релігійні обряди та храмова архітектура. Це стимулює попит на культурні продукти, що сприяє відродженню та збереженню місцевих традицій. Місцеві ремісники, художники та майстри отримують можливість продати свою продукцію, а також залучати туристів на майстер-класи та демонстрації, що підтримує їхнє культурне і економічне існування. Більш того, це дозволяє зберігати важливі елементи балінезійської культури, передаючи їх новим поколінням як частину живої традиції.

З економічної точки зору, культурний туризм сприяє створенню додаткових фінансових ресурсів для підтримки об'єктів культурної спадщини, таких як храми, музеї та історичні пам'ятки. Частина доходів від туризму йде на реставраційні роботи та охорону важливих культурних об'єктів, що забезпечує їх збереження на довгі роки. Це не тільки дозволяє туристам пізнавати культуру острова, але й дає місцевим громадам

можливість активно залучатися до збереження і розвитку своєї культурної спадщини. Відродження та збереження традиційних ремесел, танців, музики та інших культурних аспектів стає важливим чинником, який допомагає зберегти ідентичність острова, при цьому підтримуючи місцеву економіку.

Отже, туризм на Балі має значний соціально-економічний вплив на місцеве населення та економіку острова. Створення робочих місць, зростання доходів місцевих підприємств і значний економічний вклад у державний бюджет є важливими чинниками, що сприяють стабільному розвитку регіону. Зокрема, індустрія туризму забезпечує робочі місця для місцевих жителів у різних секторах – від готельного бізнесу до екскурсійних послуг, що дозволяє значно підвищити рівень життя населення. Туризм також стимулює розвиток малого та середнього бізнесу, дозволяючи місцевим підприємцям отримувати стабільний дохід від продажу товарів і послуг туристам.

Однак, попри позитивні економічні ефекти, розвиток туризму на Балі також призводить до змін у соціальній структурі та виникнення нових викликів, таких як зростання урбанізації, змішування культур і нерівність доходів. Туризм може змінити традиційний спосіб життя, що іноді викликає соціальні напруження. У той же час, туризм має позитивний вплив на збереження культурної спадщини, надаючи економічні стимули для відродження та підтримки місцевих традицій і ремесел. Загалом, соціально-економічний вплив туризму на Балі є складним і багатограним, тому важливо продовжувати розвивати інфраструктуру та соціальні програми, що забезпечують сталий розвиток острова.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА БАЛІ

3.1. Екологічні та соціальні проблеми, пов'язані з розвитком туризму.

Розвиток туризму на Балі, який приваблює мільйони туристів щорічно, створює значне навантаження на екологічну систему острова. Збільшення кількості відвідувачів супроводжується зростанням обсягів твердих побутових відходів, більшість з яких становлять пластик та інші матеріали, що важко утилізуються. Наприклад, у 2022 році на Балі було зібрано понад 1,6 мільйона тонн сміття, з якого лише 48% було перероблено, а решта потрапила на звалища або в навколишнє середовище.

Забруднення водних ресурсів є однією з найгостріших проблем. Туристичні курорти та готелі використовують значні обсяги води, викидаючи стічні води у відкриті водойми. Це загрожує кораловим рифам та місцевій морській фауні, яка відіграє ключову роль у підтримці екологічного балансу. Крім того, у пікові туристичні сезони часто виникають ситуації, коли пляжі Кути чи Нуса Дуа вкриті сміттям, що шкодить як природі, так і іміджу острова.

Забруднення повітря також є серйозною проблемою. Збільшення кількості транспортних засобів, що обслуговують туристичну індустрію, спричиняє викиди парникових газів. Наприклад, в 2023 році кількість автомобілів і мотоциклів на дорогах Балі зросла на 12%, що призвело до значного погіршення якості повітря у міських і туристичних зонах [49].

Також існує проблема забруднення ґрунтів. Готелі та курорти часто використовують хімічні добрива та засоби для догляду за територією, які вимиваються у ґрунт під час дощів. Це призводить до деградації земель і зниження їхньої родючості, особливо у сільських районах, де фермери вже стикаються з труднощами через розширення туристичних зон.

Розв'язання цих проблем вимагає багаторівневого підходу. Важливими є заходи з впровадження ефективної системи сортування та переробки відходів, зменшення використання одноразового пластику, розвиток екологічно чистого транспорту та посилення контролю за дотриманням екологічних стандартів. Туристична індустрія також має бути залучена до фінансування проектів з очищення територій, відновлення природних екосистем і впровадження стійких практик у своїй діяльності.

Швидкий розвиток туристичної інфраструктури на Балі призводить до значного впливу на природні ландшафти острова. Для будівництва готелів, курортів, доріг та інших об'єктів нерідко вирубують тропічні ліси, які є домом для багатьох видів рослин і тварин, включаючи рідкісні й ендемічні. За останні два десятиліття площа лісів на острові скоротилася майже на 30%, що суттєво позначилося на біорізноманітті регіону [33].

Наприклад, райони Убуду, які відомі своїми рисовими терасами та густими лісами, все частіше перетворюються на місця будівництва розкішних курортів та приватних вілл. Це не тільки порушує екосистему, але й змінює традиційний ландшафт, який є частиною культурної спадщини острова. Деякі природні середовища, такі як мангрові ліси в районах Денпасара та Нуса Дуа, страждають від осушення для створення нових зон відпочинку чи розширення транспортної інфраструктури [33].

Руйнування природних середовищ існування також впливає на дику природу. Наприклад, популяція багатьох птахів та дрібних ссавців на острові різко скоротилася через втрату їхнього природного місця проживання. Крім того, будівництво доріг і збільшення потоку транспорту створюють фізичні бар'єри для переміщення тварин, що ще більше ускладнює їх виживання.

Окрім екологічних наслідків, деградація ландшафтів має й соціальні наслідки. Багато місцевих громад, які традиційно займалися сільським господарством, змушені залишати свої землі через урбанізацію та втрату ресурсів. Це викликає соціальну напругу та призводить до змін у традиційному способі життя місцевого населення.

Для мінімізації цих наслідків необхідно впроваджувати стратегії сталого будівництва, які включають збереження природних середовищ та їх інтеграцію в туристичну інфраструктуру. Важливими кроками є створення заповідних зон, регулювання будівництва та залучення місцевих громад до планування розвитку регіону з урахуванням екологічних та культурних аспектів.

Туристична діяльність на Балі спричиняє різке зростання споживання природних ресурсів, зокрема води та енергії, що створює значний тиск на обмежені місцеві ресурси. Готелі, курорти, ресторани та інші об'єкти туристичної інфраструктури щоденно споживають величезну кількість води для басейнів, садів, побутових потреб туристів та приготування їжі. Наприклад, великий курорт може споживати до 300 літрів води на добу на одного гостя, що у кілька разів перевищує середнє споживання води місцевими жителями.

Дефіцит води стає особливо гострим у посушливий сезон, коли природні джерела поповнюються повільніше, а попит на воду серед туристів залишається високим. У районах, де розташовані популярні курорти, таких як Кута, Семіньяк і Нуса Дуа, місцеве населення стикається зі зниженням рівня води в колодязях і меншим доступом до чистої води.

Що стосується енергії, туристична інфраструктура також значно збільшує споживання електроенергії. Використання кондиціонерів, освітлення, транспорту та інших енергозатратних послуг на курортах перевищує середній рівень споживання в регіоні. Це може спричиняти перевантаження енергосистеми та збільшення витрат на імпорт енергоресурсів, таких як паливо [32].

Крім того, така надмірна експлуатація природних ресурсів має екологічні наслідки. Зокрема, інтенсивне використання води може призвести до виснаження підземних водоносних горизонтів, що ускладнює відновлення екосистем. Підвищений попит на енергію часто покривається за рахунок

використання викопного палива, що сприяє зростанню викидів парникових газів.

Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати практики сталого споживання ресурсів. Це може включати використання технологій повторного використання води, перехід на відновлювані джерела енергії, такі як сонячна та вітрова енергія, а також навчання туристів та бізнесів принципам екологічної відповідальності. Важливо також залучати місцеві громади до управління ресурсами, аби враховувати їхні потреби в контексті туристичного розвитку.

Розвиток туристичного сектору на Балі часто супроводжується посиленням соціальної нерівності. Туризм створює велику кількість робочих місць, але ці можливості доступні не всім. Ті, хто зайнятий у туристичній галузі – від працівників готелів і ресторанів до туристичних гідів та ремісників, – отримують відчутну фінансову вигоду. Водночас багато людей, особливо з сільських районів, залишаються за межами цього сектору [39].

Нерівномірний розподіл доходів між різними соціальними групами стає помітним. Робітники в нижчих ланках туристичної сфери часто отримують мінімальну заробітну плату, тоді як власники курортів, готелів та ресторанів, здебільшого представники багатших верств населення або іноземні інвестори, отримують значні прибутки. Це сприяє збільшенню розриву між заможними та менш забезпеченими мешканцями.

Крім того, туристична діяльність часто зосереджується в популярних районах, таких як Семіньак, Убуд чи Кута, що посилює економічний розвиток у цих регіонах. Натомість більш віддалені сільські райони, де туризм менш розвинений, залишаються поза увагою, а їхні мешканці часто не отримують жодної користі від туризму.

Ця нерівність також проявляється у доступі до ресурсів. Наприклад, зростання туристичного потоку в популярних районах може призвести до дефіциту води, підвищення цін на продукти харчування чи землю, що створює труднощі для місцевих жителів.

Для мінімізації соціальної нерівності необхідно підтримувати ініціативи, які спрямовані на залучення сільських громад до туристичної діяльності. Важливими є програми навчання місцевого населення, розвиток екотуризму, а також запровадження прозорих схем розподілу доходів, які б враховували інтереси менш забезпечених верств населення. Такий підхід допоможе забезпечити більш рівномірний розвиток регіону, сприяючи соціальній справедливості [51, с. 185].

Масовий туризм на Балі часто сприяє процесу культурної гомогенізації, що проявляється в адаптації традицій, звичаїв та способу життя місцевих жителів до очікувань і потреб туристів. Це може призводити до поступового стирання унікальних рис місцевої культури, замінюючи її універсальними стандартами, орієнтованими на споживачів з інших культур.

Для приваблення туристів багато культурних елементів перетворюються на комерційні продукти. Наприклад, традиційні танці, ремесла чи релігійні ритуали можуть втрачати свій глибокий зміст і перетворюватися на розважальні шоу. Кухня Балі також зазнає змін, деякі страви модифікуються відповідно до смакових уподобань міжнародної аудиторії, що знижує їхню автентичність.

Важливим аспектом цієї проблеми є також поступове зникнення балінезької мови в туристичних районах. Для зручності спілкування більшість обслуговуючого персоналу переходить на англійську або інші поширені мови, що може негативно впливати на збереження мовного спадку.

Популяризація певних елементів культури також спричиняє викривлення її сутності. Наприклад, духовні практики острова можуть бути неправильно інтерпретовані або спрощені, щоб відповідати очікуванням туристів, що прагнуть «екзотичного» досвіду.

Щоб уникнути негативних наслідків культурної гомогенізації, необхідно запроваджувати ініціативи, спрямовані на підтримку автентичності культури Балі. Це можуть бути програми збереження місцевих традицій, підтримка ремісників та освітні заходи для туристів про важливість

поваги до культурного контексту острова. Стійкий туризм має базуватися на принципах взаємної поваги та збереження культурного розмаїття, що є невід’ємною частиною ідентичності Балі.

Перенаселеність у популярних туристичних зонах Балі є значною проблемою, яка викликає низку соціальних, економічних та екологічних наслідків. Зростання кількості відвідувачів створює надмірне навантаження на інфраструктуру, що спочатку була спроектована для обслуговування місцевого населення [56].

Транспортна система острова, особливо у таких районах, як Кута, Убуд та Семіньяк, часто не витримує напливу туристів. Це призводить до заторів, перевантаженості доріг та погіршення якості повітря. У пікові сезони стає важче знайти доступне житло, адже короткострокова оренда для туристів витісняє довгострокових орендарів, включаючи місцевих мешканців.

Медичні послуги також страждають від перенаселеності, адже туристи, які потрапляють у надзвичайні ситуації або потребують базової медичної допомоги, часто перевантажують медичні заклади. Місцеві жителі, у свою чергу, можуть стикатися з обмеженим доступом до цих послуг через високий попит.

Інші важливі аспекти перенаселеності включають тиск на водопостачання, утилізацію відходів і громадський простір. Водні ресурси, які використовуються для задоволення потреб туристів у готелях, басейнах та курортах, стають дедалі дефіцитнішими, що негативно впливає на сільське господарство та побутові потреби місцевих громад.

Для вирішення цієї проблеми необхідно запровадити стратегії регулювання туристичних потоків. Наприклад, обмеження кількості відвідувачів у пікові періоди, впровадження зонування територій для оптимізації використання ресурсів та стимулювання розвитку альтернативних напрямків туризму, що зменшить тиск на найбільш популярні зони. Такі заходи допоможуть зробити туризм більш сталим і сприятимуть збереженню якості життя місцевого населення.

Інтенсивний розвиток туризму на Балі значно впливає на місцеве населення, змінюючи традиційний спосіб життя та викликаючи різні соціальні конфлікти. Збільшення кількості туристів може створювати відчуття дискомфорту серед місцевих мешканців, особливо якщо інфраструктура або ресурси, які використовуються туристами, стають менш доступними для громади [41].

Однією з основних проблем є дисбаланс у використанні ресурсів. Наприклад, вода, енергія чи транспорт можуть стати менш доступними для місцевих жителів через великий попит з боку туристичних об'єктів. Це викликає розчарування серед населення, особливо у сільських районах, де доступ до таких ресурсів традиційно обмежений.

Ще одним аспектом є економічна нерівність. Ті, хто отримує прямий дохід від туризму, такі як власники готелів, ресторанів або магазинів сувенірів, значно поліпшують свій матеріальний стан. Водночас інші групи населення, які залишаються поза сферою туризму, можуть відчувати себе відстороненими та ізольованими. Це може створювати напруженість між різними соціальними групами.

Крім того, культурна взаємодія між місцевими мешканцями та туристами нерідко викликає непорозуміння або навіть конфлікти. Наприклад, туристи, які не дотримуються місцевих традицій або релігійних норм, можуть образити почуття громади. Аналогічно, місцеві жителі, які змушені адаптуватися до нових умов через зростаючий туризм, можуть відчувати втрату ідентичності або культурного спадку.

Для мінімізації негативного впливу необхідно посилювати участь місцевих громад у плануванні й управлінні туристичними зонами, впроваджувати освітні програми для туристів щодо місцевих звичаїв і традицій, а також підтримувати проєкти, які сприяють сталому розвитку й інклюзії місцевого населення у туристичну сферу. Це допоможе забезпечити гармонійні стосунки між місцевою громадою та туристами, сприяючи позитивному впливу туризму на регіон.

Вирубка мангрових лісів на Балі є однією з найбільших екологічних проблем, спричинених розвитком туризму. Мангрові ліси виконують важливі екологічні функції: вони є природними бар'єрами проти ерозії, допомагають захищати узбережжя від хвиль і штормів, а також є середовищем для багатьох видів флори та фауни. Крім того, ці екосистеми сприяють очищенню води і служать важливими зонами для розмноження риб та інших морських організмів, що забезпечує риболовлю та біорізноманіття.

Однак із ростом популярності Балі як туристичного напрямку, мангрові ліси стали жертвою урбанізації та комерційного освоєння території. Вони часто вирубуються для будівництва курортів, готелів, дорогих вілл і туристичних інфраструктур, що має серйозний негативний вплив на екологію. Така діяльність не тільки зменшує площу мангрових лісів, а й порушує природний баланс, що може призвести до зменшення різноманіття видів та руйнування природних бар'єрів від повеней [38, с. 15].

Це питання стало предметом дискусій серед екологів та місцевих громад, оскільки така практика може мати довготривалі наслідки для природи та життя на острові. Потрібно терміново вжити заходів для збереження мангрових лісів, таких як створення охоронних зон, заборона на вирубку дерев без відповідних дозволів, а також підтримка ініціатив з відновлення екосистем. Крім того, необхідно просувати екологічний туризм, який не шкодить навколишньому середовищу і сприяє збереженню цих важливих екосистем для майбутніх поколінь.

Зростання туристичного потоку на Балі призводить до значного підвищення попиту на житло, транспорт і різноманітні послуги. Внаслідок цього ціни на оренду житла та придбання нерухомості для місцевих жителів значно зростають, що робить ці послуги недоступними для багатьох. Це явище створює проблему для сімей з середнім та низьким доходом, оскільки вони змушені витратити значну частину своїх доходів на базові потреби, залишаючи мало коштів для розвитку або особистого добробуту. У багатьох

випадках, місцеві жителі змушені переїжджати на периферію або навіть виїжджати з острова в пошуках більш доступних умов життя [35, с. 465].

Крім того, зростання туристичного попиту на послуги спричиняє підвищення цін на продукти харчування, медичні послуги та інші базові ресурси, що погіршує рівень життя місцевого населення. Поширення туристичних об'єктів в багатьох районах Балі також призводить до збільшення конкуренції за робочі місця, що ускладнює для місцевих жителів пошук стабільної зайнятості з адекватними умовами праці та оплатою. Внаслідок цього може виникати соціальне напруження, оскільки туристи часто отримують високі зарплати в порівнянні з місцевими працівниками, що викликає відчуття несправедливості серед місцевого населення.

Ці процеси потребують комплексного підходу в управлінні розвитком туризму, що передбачає збереження доступності житла та основних послуг для місцевих жителів, регулювання цін, а також розвиток програм підтримки місцевого населення, яке має стати активним учасником процесу сталого розвитку туристичної індустрії.

Отже, розвиток туризму на Балі створює значні екологічні та соціальні проблеми, що потребують уваги та негайних заходів для їх вирішення. Забруднення довкілля, деградація природних ландшафтів, вирубка мангрових лісів та інтенсивне споживання природних ресурсів є серйозними загрозами для екосистеми острова. Популярні туристичні зони страждають від перенаселеності, що призводить до перевантаження інфраструктури, а також збільшення кількості відходів та забруднення водних ресурсів. У той же час, будівництво нових інфраструктурних об'єктів для задоволення потреб туристів часто має на меті знищення природних середовищ існування флори і фауни, що погіршує екологічну ситуацію на острові.

Соціальні наслідки розвитку туризму також виявляються у вигляді зростання нерівності між різними групами населення, що працюють у туристичному секторі та тими, хто залишається поза його межами. Місцеві жителі стикаються з підвищенням вартості життя, що може призвести до

зниження якості життя. Також відзначається культурна гомогенізація, коли місцеві традиції та культура адаптуються під вимоги туристів, що призводить до втрати автентичності. У результаті розвиток туризму на Балі викликає низку проблем, які вимагають комплексного підходу в управлінні та пошуку рішень для сталого розвитку цієї галузі.

3.2. Перспективи сталого розвитку туризму: роль місцевих громад та уряду.

Сталий розвиток туризму є однією з основних стратегій, що дозволяє забезпечити гармонійне поєднання економічного зростання з охороною довкілля та соціальними вигодами для місцевих громад. На Балі, як і в багатьох інших туристичних регіонах світу, значний потік туристів призводить до зростання економічних вигод, проте також створює серйозні виклики, пов'язані з забрудненням навколишнього середовища, перенаселенням і соціальною нерівністю. Тому для того, щоб туризм не став причиною деградації природних ресурсів і культурних традицій, необхідно запроваджувати принципи сталого розвитку, які будуть враховувати всі ці аспекти.

Збереження природних ресурсів є однією з основних цілей сталого розвитку туризму. На Балі значну частину природного середовища становлять унікальні екосистеми, такі як мангрові ліси, коралові рифи та тропічні ліси. Зростання туристичної інфраструктури може призвести до руйнування цих екосистем, якщо не будуть вжиті заходи щодо їх збереження. Інвестиції в екологічно чисту інфраструктуру, використання альтернативних джерел енергії, ефективне управління водними ресурсами та відходами є необхідними складовими для забезпечення сталого розвитку. Крім того, важливим кроком є розробка екологічних стандартів для готелів, ресторанів і транспортних компаній, що працюють на Балі [39].

Соціальні аспекти сталого туризму на Балі включають забезпечення справедливих умов для місцевих жителів, створення робочих місць і

покращення рівня життя. Туризм може бути важливим джерелом доходу для місцевих громад, однак для того, щоб це приносило користь усім, потрібно розподіляти вигоди від туризму рівномірно. Справедлива оплата праці для працівників туризму, доступ до освіти та медичних послуг для місцевого населення, а також інтеграція місцевих традицій і культур у туристичний продукт – усе це сприяє соціальній стабільності і підтримці сталого розвитку. Водночас важливо, щоб місцеві громади активно брали участь у процесі планування та управління туризмом, оскільки це дозволяє адаптувати розвиток галузі до їхніх реальних потреб і запобігати виникненню соціальних конфліктів.

Економічна складова сталого туризму на Балі передбачає створення довгострокових вигод для місцевих жителів та економіки регіону. Проте для цього необхідно розвивати туризм таким чином, щоб він не знищував природні ресурси, не спричиняв соціальних проблем і не залежав від короткострокових вигод. Інвестування в інфраструктуру, розвиток малого бізнесу, підтримка екологічно чистих ініціатив і підтримка місцевих підприємців у сфері туризму є важливими кроками для створення сталого туристичного продукту. Розвиток туризму, який враховує всі ці складові, дозволяє забезпечити високий рівень життя для місцевих жителів, зберігати природну спадщину острова і гарантувати позитивні економічні вигоди на багато років вперед [27].

Місцеві громади відіграють ключову роль у сталому розвитку туризму, оскільки їх активна участь у процесах планування та управління допомагає адаптувати туристичну діяльність до потреб і інтересів місцевого населення. Це сприяє не лише економічному зростанню, а й збереженню культурної спадщини та традицій, що робить туризм більш автентичним і привабливим для відвідувачів. Якщо громади будуть враховані в цих процесах, то це дозволить уникнути негативних наслідків для місцевого населення, таких як соціальна нерівність або культурна гомогенізація. Активне включення місцевих жителів у створення туристичних маршрутів, організацію

культурних подій або навіть управління туристичними ресурсами забезпечить баланс між економічним розвитком і охороною довкілля та культурної спадщини.

Планування туризму за участю місцевих громад дозволяє враховувати їхні інтереси та потреби, що, в свою чергу, сприяє розвитку таких напрямків, як екотуризм або культурний туризм. Наприклад, при створенні нових туристичних об'єктів важливо дотримуватись принципів збереження місцевих традицій, ремесел та звичаїв. Місцеві жителі можуть допомогти в цьому, пропонуючи автентичний досвід та програми, що вбудовуються в місцевий контекст, відображаючи традиційний спосіб життя. Таким чином, громади стають не тільки споживачами туризму, але й активними учасниками в формуванні турпродукту, який може відрізнятися від масового і штучного туризму.

Окрім того, місцеві громади можуть активно сприяти розробці політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку туризму. Це включає підтримку ініціатив з управління природними ресурсами, контролювання впливу туризму на навколишнє середовище та запобігання перенавантаженню місцевої інфраструктури. Важливим аспектом є також навчання місцевих мешканців, щоб вони мали необхідні навички для роботи в туристичній сфері, зокрема у готельно-ресторанному бізнесі, проведенні екскурсій та організації культурних заходів. Це створить умови для стійкого розвитку індустрії, де туризм приносить вигоди без шкоди для довкілля та культурної спадщини.

Залучення місцевих громад до процесів управління туризмом також допомагає підвищити їхню участь у прийнятті рішень на місцевому рівні. Це сприяє більш справедливому розподілу економічних вигод від туризму, дозволяючи уникнути концентрації ресурсів в руках окремих підприємців або великих компаній. Таким чином, місцеві громади можуть стати активними агентами змін, створюючи умови для сталого та інклюзивного розвитку туризму, який буде приносити вигоди всім зацікавленим сторонам.

Освіта та підвищення свідомості є важливими аспектами для забезпечення сталого розвитку туризму на Балі. Розвиток освітніх програм для туристів і місцевих жителів допомагає не лише зменшити екологічний вплив туризму, але й створити культуру відповідального туризму, яка враховує як природні, так і культурні ресурси. Для туристів це означає навчання правильному поведженню з навколишнім середовищем, збереженню природних ресурсів, таких як вода та енергія, а також повазі до місцевих традицій та культурних цінностей. Водночас місцеві жителі можуть отримати знання, які дозволять їм управляти туристичними об'єктами та послугами в екологічно сталий спосіб, підвищуючи якість життя та забезпечуючи довгострокову вигоду від туризму [30, с. 36].

Розвиток екологічної свідомості серед туристів є необхідним для зменшення негативних наслідків туризму на природні ресурси. Це може включати проведення кампаній з інформування про важливість збереження біорізноманіття, обмеження використання пластика, утилізацію відходів та економію води та енергії під час відпочинку. Крім того, важливо заохочувати туристів до вибору більш стійких форм туризму, таких як екотуризм, який сприяє збереженню природних територій і підтримці місцевих екосистем. Організація таких освітніх кампаній на туристичних об'єктах та через інтернет-ресурси дозволить сформувати у відпочивальників відповідальне ставлення до природи та культурних традицій Балі.

Підвищення свідомості серед місцевих жителів також є важливим кроком у розвитку сталого туризму. Місцеві громади повинні мати доступ до інформації про те, як можна ефективно управляти природними та культурними ресурсами, щоб мінімізувати негативний вплив туризму. Це може включати тренінги з екологічної освіти, навчання сталому бізнесу в туризмі та організацію місцевих ініціатив із захисту навколишнього середовища. Освіта також допомагає місцевим жителям зрозуміти, які вигоди вони можуть отримати від сталого туризму та як уникнути проблем, пов'язаних із перенавантаженням ресурсів та погіршенням умов життя.

Крім того, для ефективної реалізації освітніх програм необхідно співпрацювати з урядом, неурядовими організаціями та приватним сектором. Важливо створити спільну платформу для обміну знаннями та досвідом, що дозволить розвивати інноваційні освітні ініціативи. Це може включати як офіційні курси та сертифікаційні програми для працівників туристичної сфери, так і інтерактивні заходи, такі як екологічні фестивалі, семінари та виставки для туристів і місцевих мешканців. Тільки завдяки освітній діяльності та підвищенню свідомості можна досягти справжньої сталості в розвитку туризму та мінімізувати його негативний вплив на довкілля та соціум.

Розвиток екологічного туризму на Балі є важливим кроком до забезпечення сталості туристичної галузі, оскільки він дозволяє зменшити негативний вплив на природні ресурси та сприяє збереженню екосистем. Екологічний туризм передбачає практики, що мінімізують вплив туристів на природу, такі як обмеження використання пластикових виробів, дотримання принципів економії води та енергії, а також повага до дикої флори та фауни. Основною метою є забезпечення гармонії між розвитком туризму і охороною природного середовища, що дозволяє зберегти унікальні ландшафти та біорізноманіття Балі для майбутніх поколінь [32].

Екологічний туризм також має важливе значення для підтримки місцевих екосистем і культур. Туристи, що відвідують екологічно чисті зони, часто мають можливість ознайомитися з місцевими традиціями та ремеслами, що сприяє збереженню культурної спадщини. Наприклад, екологічні тури можуть включати відвідування сільських громад, участь у заходах, що підтримують традиційне землеробство або ремесла, а також сприяти розвитку місцевих ініціатив. Таким чином, екологічний туризм підтримує не лише природу, але й сприяє соціальному розвитку місцевих громад, забезпечуючи їм джерела доходів від сталих туристичних потоків.

Крім того, розвиток екологічного туризму на Балі передбачає забезпечення сталого використання природних ресурсів, таких як вода,

енергія та земля. Відповідальні туристи та бізнеси повинні активно сприяти збереженню цих ресурсів, наприклад, через впровадження практик сталого управління водними та енергетичними ресурсами в туристичних об'єктах. Це включає використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні панелі, системи збору дощової води та інші технології, що дозволяють зменшити споживання природних ресурсів і їх виснаження. Завдяки таким заходам екологічний туризм може стати прикладом успішного поєднання економічного розвитку та охорони природи [37, с. 102].

Для успішного розвитку екологічного туризму важливо створювати інфраструктуру, що відповідає вимогам сталого розвитку. Це включає в себе не лише екологічно чисті готелі та курорти, але й розвиток транспортних мереж, які мінімізують викиди в атмосферу, а також залучення туристів до активного участі в охороні природи. Організація екологічних екскурсій, встановлення інформаційних стендів та просвітницьких центрів дозволяє туристам дізнатися більше про важливість збереження навколишнього середовища та культури, стимулюючи їх до відповідального споживання ресурсів і підтримки ініціатив, спрямованих на збереження природних багатств Балі.

Підтримка малих і середніх підприємств, які займаються організацією екологічних турів, ремесел, агротуризму та інших видів сталого туризму, є важливим напрямом для забезпечення економічного зростання на Балі без шкоди для екосистеми. Малі підприємства мають гнучкість та здатність адаптувати свої послуги до вимог сталого розвитку, що дозволяє зменшити навантаження на природні ресурси. Підтримка таких ініціатив дозволяє створювати нові робочі місця, зокрема в сільських та віддалених районах, сприяючи збереженню традиційних ремесел та культурних практик, що можуть бути привабливими для туристів.

Агротуризм, організація екологічних турів та підтримка місцевих ремесел допомагають розвитку туристичних маршрутів, що не мають такого великого впливу на природу, як масовий туризм. Туристи можуть

ознайомитися з традиційним способом життя, брати участь у процесах вирощування органічних продуктів, відвідувати ферми, де практикуються стійкі методи землеробства, або купувати місцеві вироби, що підтримують культурну спадщину. Ці види туризму дозволяють зберігати екологічно чисті території та водночас забезпечувати економічну вигоду для місцевих жителів, що дає можливість зберегти баланс між розвитком і збереженням природи.

Крім того, розвиток малих підприємств може допомогти диверсифікувати туристичний продукт на Балі, що зменшить залежність від традиційних форм туризму і знизить тиск на популярні туристичні зони. Малі підприємства можуть надавати інноваційні послуги, орієнтуючись на потреби екологічно свідомих туристів. Це також може допомогти зменшити соціальну нерівність, оскільки надання можливостей для місцевих громад та малих підприємств сприяє рівномірному розподілу економічних вигод.

Для того, щоб підтримка малих підприємств була ефективною, необхідна співпраця з урядом і приватними інвесторами. Створення сприятливих умов для розвитку таких підприємств, через надання податкових пільг, знижки на ліцензії та сертифікацію, а також підтримка маркетингових ініціатив, дозволяє забезпечити сталий розвиток цієї галузі. Інвестування в інфраструктуру для малих підприємств, таких як екологічно чисті готелі або організація транспортних послуг, що мінімізують викиди CO₂, дозволить зробити сталий туризм більш доступним і привабливим для місцевих жителів та туристів [45, с. 118].

Роль уряду в регулюванні туризму на Балі є ключовою для забезпечення сталого розвитку цієї галузі. Оскільки туризм має великий вплив на економіку та довкілля, уряд повинен розробляти політики, що балансують економічні вигоди з екологічними та соціальними потребами. Це включає в себе створення законодавчих норм і регулювання, що обмежують негативний вплив туризму на навколишнє середовище, забезпечуючи при цьому справедливий розподіл вигод від туризму серед усіх верств населення.

Важливою складовою є встановлення чітких екологічних стандартів для туристичних підприємств, таких як обмеження на використання води, енергоресурсів, викиди в атмосферу, а також встановлення квот на кількість туристів, щоб уникнути перенаселеності та зниження якості місцевих екосистем.

Уряд також має забезпечити розвиток та впровадження системи моніторингу і контролю за впливом туризму на довкілля. Це включає проведення регулярних екологічних аудитів, збирання даних про рівень забруднення води, повітря та ґрунту, а також вивчення впливу туризму на місцеву флору та фауну. За допомогою таких інструментів уряд може вчасно виявляти проблеми та розробляти стратегії для їхнього вирішення. Водночас важливо, щоб політики були гнучкими і враховували змінювані умови та потреби ринку. Таким чином, уряд є не лише контролером, а й стратегічним партнером для забезпечення сталого розвитку туризму на острові [45, с. 120].

Ще однією важливою функцією уряду є підтримка освіти та підвищення свідомості серед туристичних підприємств, місцевих громад і самих туристів. Розробка програм для готелів, транспортних компаній та інших учасників туристичної індустрії, які орієнтовані на сталий розвиток, є важливим аспектом урядової політики. Наприклад, уряд може надавати субсидії або податкові пільги для підприємств, які використовують екологічно чисті технології або займаються органічним сільським господарством, що дозволяє зберегти баланс між розвитком туризму і збереженням природних ресурсів. Таким чином, уряд здатний стимулювати місцеві ініціативи та бізнеси до впровадження сталих практик.

Загалом, роль уряду в регулюванні туризму полягає в тому, щоб створити баланс між економічними інтересами та екологічною стабільністю, забезпечивши при цьому високий рівень соціальної справедливості. Впровадження ефективних політик, які сприяють сталому розвитку туризму, є важливим кроком для збереження природних ресурсів Балі для майбутніх поколінь та створення умов для стабільного економічного розвитку острова.

Створення зелених зон та природних резерватів є одним із ключових напрямів для забезпечення сталого розвитку туризму на Балі. Зелені зони, національні парки та природні резервати можуть стати не лише важливими елементами для збереження біорізноманіття, але й зонами для екологічного туризму, що приваблюють туристів, зацікавлених у природі та охороні навколишнього середовища. Встановлення таких територій дозволяє зберегти унікальні екосистеми, попередити їх деградацію та знищення через надмірний туристичний потік, а також створити спеціалізовані маршрути для екологічно відповідального туризму [54].

Однією з важливих складових у створенні та підтримці природних резервів є чітке регулювання туризму в цих зонах. Це включає обмеження кількості туристів, які можуть відвідувати такі території, а також встановлення екологічних стандартів для туристичних підприємств, що працюють на цих територіях. Наприклад, для національних парків можуть бути створені спеціальні інфраструктурні рішення, які мінімізують вплив на природу – екологічно чисті готелі, обмеження на використання транспорту, системи переробки відходів. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між розвитком туризму та збереженням природних ресурсів.

Зелені зони та природні резервати також можуть відігравати важливу роль у підвищенні екологічної свідомості серед туристів та місцевих жителів. Завдяки розвитку екологічного туризму у таких територіях можна проводити освітні програми, організовувати екскурсії та інші заходи, спрямовані на підвищення розуміння важливості збереження природи та її ресурсів. Це також сприяє формуванню культури сталого туризму, де відвідувачі активно дотримуються екологічних норм і правил, що позитивно впливає на стан навколишнього середовища.

Крім того, створення зелених зон та природних резерватів має важливе економічне значення. Вони можуть стати важливими об'єктами для розвитку екологічного туризму, який з часом може стати основою для сталого економічного розвитку регіону. Такі території не лише сприяють збереженню

біорізноманіття, але й створюють робочі місця для місцевих жителів, залучаючи інвестиції в інфраструктуру та послуги для туристів. Таким чином, підтримка зелених зон є важливим кроком для довгострокового збереження природної спадщини Балі і забезпечення сталого розвитку туризму в регіоні.

Залучення міжнародного досвіду у сфері сталого туризму є важливим аспектом для успішного розвитку туризму на Балі. Багато країн вже реалізували ефективні стратегії сталого туризму, які можна адаптувати до специфіки Балі. Наприклад, такі країни, як Швейцарія, Нова Зеландія та Коста-Рика, мають успішні приклади інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів у туризм. Ці країни активно підтримують екологічний туризм, розвивають зелений бізнес та зберігають природні ресурси, одночасно покращуючи якість життя місцевих жителів і створюючи нові можливості для економічного розвитку [59].

Один із найбільш корисних аспектів міжнародного досвіду полягає в управлінні природними ресурсами та екологічному плануванні. Країни, які вже впровадили сталий туризм, мають досвід у створенні екологічно чистих туристичних об'єктів, управлінні національними парками, екологічному сертифікуванні підприємств та контролі над забрудненням. Балі може перейняти ці практики, щоб мінімізувати негативний вплив на довкілля, забезпечити довгострокову охорону природних ресурсів та розвивати екологічно відповідальний туризм.

Іншою важливою складовою міжнародного досвіду є інтеграція місцевих громад у процеси сталого туризму. Багато країн успішно застосовують моделі, при яких місцеві жителі є активними учасниками розвитку туристичної інфраструктури, що дозволяє зберегти культурні традиції, підвищити рівень зайнятості та зменшити соціальні нерівності. Балі може використовувати цей досвід для створення моделей, в яких місцеві громади будуть відігравати центральну роль у формуванні та просуванні сталого туризму [18].

Залучення міжнародного досвіду також включає в себе інвестиції в інноваційні технології, які сприяють сталому розвитку. Для Балі це може означати впровадження енергозберігаючих технологій, розвитку інфраструктури для відновлюваної енергетики, покращення системи переробки відходів та використання еко-дружніх транспортних засобів. Використання досвіду інших країн у цих сферах дозволить Балі зменшити вплив туризму на навколишнє середовище, покращити економічну ситуацію та зробити туризм більш стійким у довгостроковій перспективі.

Інвестиції в інфраструктуру, що відповідає вимогам сталого туризму, є ключовим елементом у забезпеченні екологічної стабільності та сталого розвитку туристичної індустрії на Балі. Одним із пріоритетів є створення енергоефективних готелів, які використовують відновлювальні джерела енергії, такі як сонячні панелі та геотермальні системи опалення. Це дозволяє зменшити споживання традиційних енергоресурсів і мінімізувати викиди парникових газів, що значно сприяє охороні навколишнього середовища. Інвестиції в такі екологічні технології можуть бути вигідними як для туристичних підприємств, так і для місцевих громад, оскільки вони забезпечують енергетичну незалежність та знижують операційні витрати на довгострокову перспективу [54].

Ще одним важливим напрямом є розвиток екологічно чистого транспорту, що є важливою складовою інфраструктури сталого туризму. На Балі зростання туристичного потоку веде до збільшення кількості автомобілів та мотоциклів, що в свою чергу сприяє забрудненню повітря та заторам на дорогах. Для мінімізації цього впливу можна інвестувати в розвиток громадського транспорту, зокрема електричних автобусів і велосипедних доріжок, а також популяризацію використання електричних скутерів та велосипедів серед туристів. Це не тільки зменшить екологічний слід, а й покращить загальний досвід перебування на острові, забезпечуючи зручність для відвідувачів і зменшуючи тиск на місцеву інфраструктуру.

Важливим аспектом інвестицій є розвиток систем переробки відходів, оскільки обсяг відходів, що утворюються під час туристичних подорожей, може мати значний негативний вплив на навколишнє середовище. Для цього необхідно створювати сучасні потужності для сортування та переробки відходів, впроваджувати програми зменшення використання одноразових пластикових виробів і стимулювати використання біорозкладних матеріалів. Інвестиції в ці технології не тільки знизять забруднення, але й сприятимуть збереженню природних ресурсів та покращенню санітарно-екологічного стану на острові.

Інвестиції в інфраструктуру, що відповідає стандартам сталого розвитку, також мають соціальний аспект, оскільки вони створюють нові робочі місця для місцевих жителів у сферах будівництва, технічного обслуговування та управління екологічними технологіями. Водночас, таке інвестування може допомогти зменшити соціальні диспропорції, оскільки місцеві громади безпосередньо виграють від економічних вигод, створених через зростання попиту на сталий туризм. Такі інвестиції дозволяють не тільки підтримувати баланс між розвитком туризму та охороною довкілля, але й сприяти соціально-економічному розвитку Балі [28].

Отже, перспективи сталого розвитку туризму на Балі значною мірою залежать від ефективної взаємодії між місцевими громадами, урядом та туристичними підприємствами. Інтеграція екологічних, соціальних та економічних аспектів є необхідною для забезпечення збереження природних ресурсів, підтримки місцевої культури та покращення якості життя жителів. Роль місцевих громад у цьому процесі є ключовою, оскільки саме вони повинні брати активну участь у плануванні та управлінні туристичними потоками, що дозволить уникнути потенційних негативних наслідків для довкілля та культурної спадщини. Освіта та підвищення екологічної свідомості як серед місцевих жителів, так і серед туристів, також грають важливу роль у підтримці сталих практик туризму.

Для ефективного розвитку сталого туризму на Балі необхідно забезпечити підтримку малих підприємств, що працюють у сфері екологічного туризму, ремесел та агротуризму, а також стимулювати інвестиції в інфраструктуру, яка відповідає екологічним стандартам. Водночас уряд має сприяти розробці і впровадженню політик, що контролюють кількість туристів, споживання ресурсів та забруднення. Створення зелених зон, національних парків і природних резерватів дозволить зберегти природну спадщину острова. Використання міжнародного досвіду та застосування передових практик також стане важливим кроком у розвитку туризму, який буде сприяти економічному зростанню при мінімальному негативному впливі на довкілля.

ВИСНОВКИ

У результаті розв'язання поставлених у роботі завдань було зроблено наступні висновки.

З'ясовано, що поява туризму на Балі виявилася тісно пов'язаною з історичними процесами колоніальної епохи та зростаючим інтересом до острова з боку європейських письменників, художників і мандрівників на початку ХХ століття. Це стало основою для формування образу Балі як екзотичного місця, яке зберігає свою унікальну культуру, релігію і традиції, що неодноразово привертало увагу різних поколінь туристів.

Важливою складовою туристичної привабливості Балі є його багатий культурний спадок, який охоплює традиції, релігію, мистецтво, архітектуру та ремесла. Культурні практики острова, включаючи релігійні обряди та святкування, є невід'ємною частиною повсякденного життя місцевих жителів і стають важливим елементом туристичного досвіду. Місцеві традиції, такі як танці, ремесла, архітектура та свята, створюють автентичну атмосферу, яка приваблює туристів, котрі шукають не лише відпочинок, а й можливість зануритися в унікальну культурну реальність.

Водночас сучасний туристичний бренд Балі сформувався під впливом глобальних тенденцій, таких як цифровізація, зростання популярності екологічного та wellness-туризму, а також інтерес до культурних і соціально відповідальних подорожей. Завдяки цьому острів став доступнішим і привабливішим для широкого кола туристів. Балі адаптував свої туристичні пропозиції до нових запитів, зберігаючи автентичність і водночас орієнтуючись на стійкий розвиток. Ця гнучкість та інтеграція традицій із сучасними очікуваннями мандрівників дозволяють Балі залишатися одним із найпопулярніших напрямків у світі, задовольняючи потреби як любителів пригод, так і шукачів духовного та культурного збагачення.

Аналіз сучасного стану туристичної галузі на Балі, дозволяє стверджувати, що острів залишається популярним напрямком для різних

типів туристів, зокрема для любителів культурного, екологічного, wellness та активного туризму. Різноманіття видів туризму та чітко визначена цільова аудиторія дозволяють Балі залишатися важливим туристичним хабом, що привертає мандрівників з усього світу.

Розвиток інфраструктури, зокрема готельного бізнесу, транспорту та сервісів, є важливим чинником, який визначає комфорт туристів і сприяє сталому розвитку туристичної галузі. Балі пропонує широкий вибір засобів розміщення для всіх категорій туристів, включаючи екологічно чисті готелі та приватні курорти, що відповідають останнім вимогам до сталого туризму. Окрім цього, транспортна інфраструктура, включаючи аеропорти, поромні переправи та мережу міжміських доріг, забезпечує зручний доступ і переміщення по острову, що є важливим фактором для залучення туристів і розвитку регіону.

Водночас соціально-економічний вплив туризму на місцеве населення є двостороннім: туризм приносить значні економічні вигоди через створення робочих місць, розвиток малого бізнесу та інвестиції в інфраструктуру, але й супроводжується змінами у соціальній структурі, урбанізацією та нерівністю доходів. Також існує проблема екологічних та соціальних викликів, які виникають через швидкий розвиток туризму на Балі. Однією з основних екологічних проблем є забруднення навколишнього середовища, зокрема води та повітря, через зростаючу кількість туристів та безконтрольне використання природних ресурсів. Пляжі та коралові рифи, що є важливими атракціями для туристів, страждають від перевантаження, а також від неконтрольованого будівництва, що порушує природну екосистему. Водночас розвиток туристичної інфраструктури вимагає значних витрат води та енергії, що ставить під загрозу стійкість місцевих екосистем.

Соціальні проблеми також є невід'ємною частиною туристичного буму на Балі. Туризм створює нерівномірний розподіл багатства серед місцевих жителів, що може призводити до соціальної напруги. Багато місцевих мешканців отримують незначні доходи від туризму, тоді як більшість

прибутків йде до великих корпорацій і закордонних інвесторів. У той же час, розвиток туризму сприяє зростанню урбанізації та змішуванню культур, що може викликати соціальні конфлікти і втрату традиційних цінностей. З одного боку, це призводить до економічного розвитку, але з іншого – до культурної асиміляції та зниження місцевої автентичності.

Вирішення цих та інших проблем спеціалісти пов'язують зі сталим розвитком туризму, котрий передбачає створення умов для довготривалого збереження природних ресурсів та культурної спадщини, одночасно забезпечуючи вигоди для місцевого населення. Місцеві громади повинні активно брати участь у розробці і реалізації туризму, що підтримує їх традиції та культуру. Для цього необхідно впроваджувати освітні програми, спрямовані на збереження навколишнього середовища та культури, а також підтримувати ініціативи, які заохочують відповідальне ставлення до природи.

Уряд, у свою чергу, має активно інвестувати в екологічну інфраструктуру, контролювати забруднення і проводити політику, що підтримує сталий розвиток, зокрема через заохочення екологічно чистих готелів та зелених практик у туристичній діяльності. Це дозволить острову Балі зберегти його природну красу та культурне багатство, одночасно забезпечуючи економічний розвиток та благополуччя місцевих мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко В. Г. Міжнародний туризм як чинник взаємодії і взаємозбагачення культур. *Філософські нариси туризму*. Київ: Український Центр духовної культури. 2005. С. 212-236.
2. Антонюк Н. В., Мальська М. П., Занько Ю. С., Ганич Н. М. Теоретичні основи країнознавства: підручник. Київ: Знання, 2011. 326 с.
3. Бабінська О. В. Трикутник зростання «Індонезія-Малайзія-Таїланд»: проблеми та перспективи. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 8-16.
4. Балі. Популярні курорти та пляжі. URL: <https://travelstart.if.ua/bali-populyarni-kurorty-ta-plyazhi/>
5. Божидарнік Т. В., Савош Л. В. Міжнародний туризм. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
6. Відпочинок на казковому Балі. URL: <https://tripmydream.ua/media/lichnoe-vpechatlenie/skazochnuj-ostrov-bali>
7. Вовк С. Вплив тероризму на міжнародний туризм. *Журнал європейської економіки*. 2017. Вип. 14. С. 37-50.
URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/788>
8. Галушка-Адайкін А. Р. Створення режиму «нового порядку» в республіці Індонезія. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 2. С. 241-249.
9. Дахно І. І. Країни світу: енциклопедичний словник. Київ: МАПА. 2007. 606 с.
10. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
11. Культурна столиця Балі: їж, твори, відпочивай. URL: <https://www.poehalisnami.ua/ua/blog/kulturnaya-stolitsa-bali-eshtvori-otdihai>

12. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти)
Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
13. Мальська М. П., Бордун О., Гамкало М. Туристичне країнознавство.
Азія та Океанія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури,
2012. 300 с.
14. Мальська М. П., Антонюк Н. В. Міжнародний туризм і сфера послуг:
підручник. Київ: Знання, 2008. 661 с.
15. Мандрик І., Медведєва І. Туристично-країнознавчі особливості
розвитку туризму на острові Балі: сучасний стан та пріоритети
розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*. 2018. № 3. С. 98-102.
16. Масляк П. Країнознавство: підручник. Київ: Знання, 2007. 292 с.
17. Самостійна подорож до Індонезії: острів Балі. URL:
<https://tsn.ua/blogi/themes/tourism/samostiyna-podorozh-do-indoneziyi-ostriv-bali-1482117.html>
18. Тренди туристичної сфери на Балі: зміщення фокусу на більш якісний
туризм. URL: <https://visitworld.today/uk/blog/2079/tourism-trends-in-bali-shifting-focus-to-higher-quality-tourism#turisticna-sfera-bali-u-2024-roci>
19. Уварова Г. Ш., Мелько Л. Ф. Туристичне країнознавство: навчальний
посібник. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права», 2022. 410 с.
20. Федорченко В. К. Свобода і туризм: погляд туризмologa. *Філософські
нариси туризму*. Київ: Український Центр духовної культури, 2005.
С. 40-52.
21. Adhika I. M., Putra I. D. G. A. D. Reinvigorating cultural landscapes for
planning cultural tourism in Bali. *Geo Journal of Tourism and Geosites*.
2020. № 33. P. 1462-1469.
22. Arcana K. T. P., Wiweka K. The Impact of Managing Sustainable Event and
the Contribution to the Formation of Destination Image at Nusa Dua Resort,
Bali. *Jurnal Ilmiah Hospitality Management*. 2015). № 6 (1). P. 43-48.

23. Astawa I. P., Sukawati T. G. R., Sugiarta I. N. G. Developing a harmonious culture-based sustainable event model in Bali Tourism Village. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2019. № 25 (2). P. 446-462.
24. Astuti N. N. S., Ginaya G., Susyarini N. P. W. A. Designing Bali tourism model through the implementation of tri hita karana and sad kertih values. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 2019. № 5 (1). P. 12-23.
25. Baker K., Coulter A. Terrorism and tourism: The vulnerability of beach vendors' livelihoods in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*. 2007. № 15 (3). P. 249-266.
26. Bali Provincial Tourism Office. 2022. Dispar Optimis 238 Desa Wisata Bali Kian Dilirik Turis. URL: <https://www.detik.com/bali/wisata/d-6442392/dispar-optimis-238-desa-wisata-bali-kian-dilirik-turis>
27. Bali Tourism Overview 2023. URL: <https://emasestate.com/bali-tourism-overview-2023/>
28. Brauchler B. Diverging Ecologies on Bali. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*. 2018. Vol. 33. № 2. P. 362-396. URL: <https://www.jstor.org/stable/26538529>
29. Budhi M. K. S., Lestari N. P. N. E., Suasih N. N. R. The Recovery of The Tourism Industry in Bali Province Through The Penta-Helix Collaboration Strategy in The New Normal Era. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2022. № 40 (1), P. 167-174.
30. Budiasa I. W., Ambarawati I. Community based agro-tourism as an innovative integrated farming system development model towards sustainable agriculture and tourism in Bali. *Journal of the International Society for Southeast Asian Agricultural Sciences*. 2014. № 20 (1). P. 29-40.
31. Budiasa I. W., Santosa I. G. N., Ambarawati I. G. A. A., Suada I. K., Sunarta I. N., Shchegolkova N. Feasibility study and carrying capacity of Lake Batur ecosystem to preserve tilapia fish farming in Bali, Indonesia. *Biodiversitas Journal of Biological Diversity*. 2018. № 19 (2). P. 563-570.

- 32.Coca N. How Tourism Changed Bali. The Indonesian island reconsiders development at any cost. URL: <https://strangersguide.com/articles/how-tourism-changed-bali/>
- 33.Cole S., Browne M. Tourism and Water Inequity in Bali: A Social-Ecological Systems Analysis. *Human Ecology*. 2015. Vol. 43. № 3. P. 439-450. URL: <https://www.jstor.org/stable/24762767>
- 34.Cukier J., Norris J., Wall G. The involvement of women in the tourism industry of Bali, Indonesia. *The Journal of Development Studies*. 1996. № 33 (2). P. 248-270.
- 35.Cukier J., Wall G. Informal tourism employment: Vendors in Bali, Indonesia. *Tourism Management*. 1994. № 15 (6). P. 464-467.
- 36.Darling D. Nusa Dua: reflections of Bali. Singapore: Editions Didier Millet for the Bali Tourism Development Corp. 1995. 96 p.
- 37.Dolezal C. Being in the field in Bali: A reflection on fieldwork challenges in community-based tourism research. *In Tourism Ethnographies*. 2019. P. 97-111.
- 38.Dolezal C., Novelli M. Power in community-based tourism: Empowerment and partnership in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*, 2020. № 12. P. 1-19.
- 39.Ernawati H., Soeroso A., Annisa R. N., Wibowo F. X. S. Measuring Destination Image on Tourism River Area the Case of Gua Pindul. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*. 2018. № 28 (2). P. 1-24. URL: <https://doi.org/10.9734/JESBS/2018/45216>
- 40.Esquivias M. A., Sugiharti L., Rohmawati H., Setyorani B., Anindito A. Tourism demand in indonesia: Implications in a post-pandemic period. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 37 (3). P. 951-958.
- 41.Gunadi A. Tegallalang Rice Terraces in Bali. URL: <http://www.bali-indonesia.com/ubud/tegallalang-rice-terraces.html>
- 42.Hastings K. 14 Top-Rated Tourist Attractions in Bali. URL: <http://www.planetware.com/tourist-attractions-/bali-ina-b-b.htm>

43. Hitchcock M. Ethnicity and tourism entrepreneurship in Java and Bali. *Current Issues in Tourism*. 2000. № 3. P. 204-225.
44. Hitchcock M. Tourism and total crisis in Indonesia: The case of Bali. *Asia Pacific Business Review*. 2001. № 8 (2). P. 101-120.
45. Hitchcock M. Tourism, development and terrorism in Bali. Aldershot, England; Burlington, 2007. 214 p.
46. Hitchcock M., & Putra I. N. D. The Bali bombings: Tourism crisis management and conflict avoidance. *Current Issues in Tourism*. 2005. № 8 (1). P. 62-76.
47. Hobart M. Bali is a brand: a critical approach. *Jurnal Kajian Bali (Journal of Bali Studies)*. 2011. № 1. P. 1-26.
48. Hoffman L. Bali: The Ultimate Guide to the World's Most Spectacular Tropical Island. Tuttle Publishing. 2012. 352 p.
49. Hussey A. Tourist Destination Areas in Bali. *Contemporary Southeast Asia*. 1982. Vol. 3. № 4. P. 374-385. URL: <https://www.jstor.org/stable/25797683>
50. Impact of Terrorism on Tourism. URL: <http://sumedhakalia.wordpress.com/2009/10/25/impact-of-terrorism-on-tourism/>
51. Iswaratantra G. W., Vipriyanti N. U., Maba W., Surata, S. P. K. The economic, social and ecological potential of Gerokgak reservoir as a new tourism destination in north Bali. *Journal of Sustainability Science and Management*. 2021. № 16 (7). P. 182-189.
52. McCarthy J. Are sweet dreams made of this? Tourism in Bali and Eastern Indonesia. Northcote, Australia: Indonesia Resources and Information Program, 1994. 128 p.
53. McKean P. F. Tourism, culture change, and culture conservation in Bali. *Changing Identities in Modern Southeast Asia*. 1976. P. 237-248.
54. Ministry of Tourism and Creative Economy Republic of Indonesia. 2023. URL: <https://jadesta.kemenparekraf.go.id/peta>

55. Naja D. A., Suprayogi S., Marfai M. A., Mardiatno D. A study on the social network analyses of dive centers and sustainable tourism development in pemuteran Bali, Indonesia. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 36. P. 603-615.
56. Novianto A., Wulansari A., Keban Y. Searching for a better job: Indonesian gig workers and the limits of decent work agendas *Work Organisation, Labour & Globalisation*. 2023. Vol. 17. № 2. p. 71-90.
URL: <https://www.jstor.org/stable/48755814>
57. Ostrom R. Bali's Tourism Interests: Local Responses to Suharto's Globalization Policies. *Southeast Asian Journal of Social Science*. 2000. Vol. 28. № 2. P. 111-130. URL: <https://www.jstor.org/stable/24492960>
58. Picard M. Bali: cultural tourism and touristic culture. Singapore : Archipelago, 1996. 231 p.
59. Pickel-Chevalier S., Ketut B. Towards sustainable tourism in Bali. A Western paradigm in the face of Balinese cultural uniqueness. *Mondes Du Tourisme*. (2016). URL: <https://doi.org/10.4000/tourisme.1187>
60. Sonmez S. Tourism, Terrorism and Political Instability. *Annals of Tourism Research*. 25 (2): 416. URL: <https://core.ac.uk/reader/149232400>
61. Warren C. Risk and the Sacred: Environment, Media and Public Opinion in Bali. *Anthropological Perspectives*. 2012. Vol. 82. № 3. P. 294-307.
URL: <https://www.jstor.org/stable/42704993>
62. Yamashita S. Bali and beyond: explorations in the anthropology of tourism. New York: Berghahn Books, 2003. 175 p.

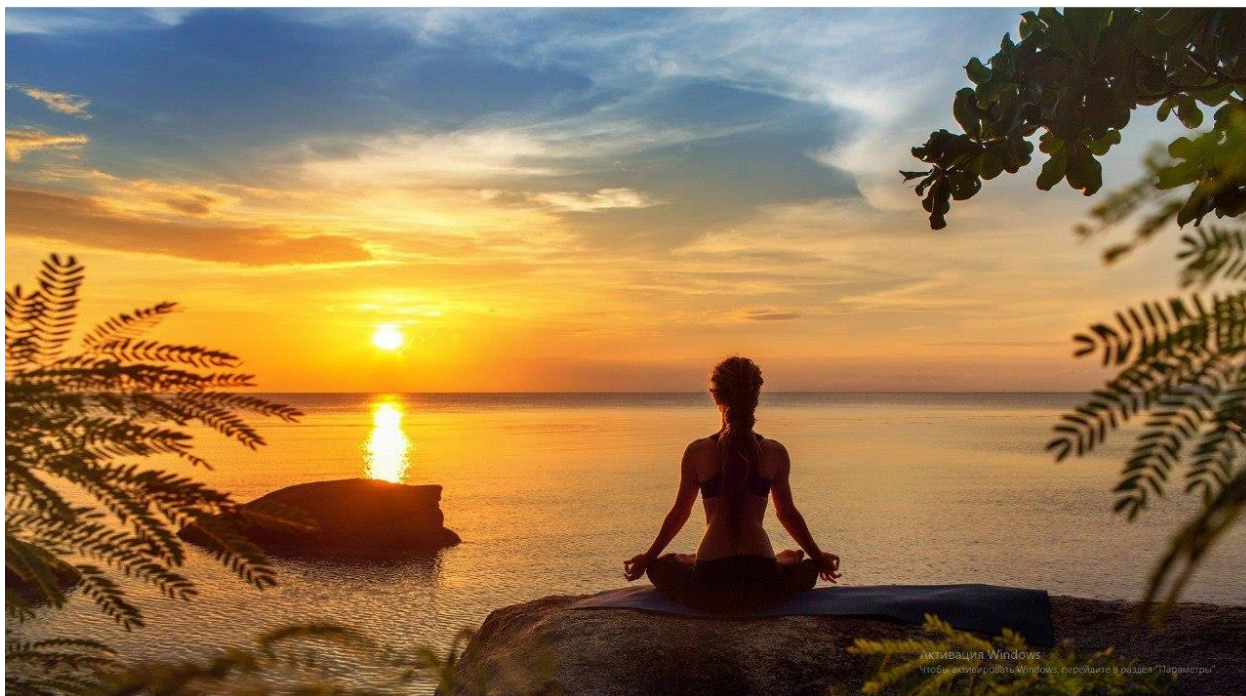
ДОДАТКИ

Додаток А

Неймовірні пейзажі острова Балі

Додаток Б

Балі – місце для релаксації та єднання з природою.

Додаток В

Балі – місце для серфінгу та інших видів морських розваг.

Додаток Г

Балі – місце поєднання різних релігій та культур.

Додаток Д

Рисові поля на Балі.

Додаток Е

Вулична їжа на Балі.